

Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli
Araştırma Merkezi

HACI BEKTAŞ VELİ

Araştırma Dergisi

YAZ '99 / 10

DOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE BİR ALEVİ KÖYÜNÜN TOPLUMBİLİMSEL İNCELENMESİ:

KARAÇAVUŞ KÖYÜ'NÜN TARİHİ,
TOPLUMSAL DEĞİŞME AÇISINDAN
NÜFUS, AİLE VE EKONOMİK YAPISI

ALİ AKTAŞ
Sosyolog

A. KARAÇAVUŞ KÖYÜNÜN YERİ

1. İdarî Yönden Köyün Bağlı Olduğu Yer

Karaçavuş köyü de, Elazığ merkez köylerinden biridir. Poyraz nahiyesinde bağlı Karaçavuş köyü, Elazığ il merkezinin batısında yer almaktadır. Karaçavuş köyü, köy merkezi ve Maluşağı mezrasından meydana gelmektedir.

2. Köyün Coğrafi Yapısı

Karaçavuş köyü de, Elazığ'ın en önemli ovalarından biri olan Kuzova'nın kuzey-batı yamaçlarında kurulmuş bir dağ köyüdür. Köyün kuzeyi kısmen dağlık, kısmen de düz arazidir. Köyün batısı tamamen dağlık, güneyi ve doğusu ise düz arazi yapısına sahiptir.

3. Ulaşım Durumu

Karaçavuş köyü, Elazığ il merkezine 23 km uzaklıktadır. Köyün yolu, Keban yolu üzerinde ayrılmaktadır. Keban yolunun 16. kilometresinden sonra sola dönmektedir. Yol ayrımından sonraki kısım stabilize kaplıdır. Yol ayrımından 3 km sonra Sün köyüne varılmaktadır. Karaçavuş köyünün yolu, bu köyün ortasından geçmektedir. Köyün çıkışından 4 km sonra Karaçavuş köyüne ulaşılmaktadır. Elazığ ile köy arasında üç tane minibüs çalışmaktadır (Bu minibüsler aynı zamanda Kepektaş köyünün de ulaşımını sağlamaktadır). Karaçavuş köyüne ilkbahar ve yaz aylarında ulaşım rahat yapılmaktadır. Ancak sonbahar ve kış aylarında yağışlar nedeniyle Sün köyünden sonraki 4 kilometrelik yol kapalı kalabilmektedir. Bundan dolayı yolun bu kısmını yürümek zorunda kalan köylüler çok sıkıntı çekmektedirler.

4. Haberleşme

Karaçavuş köyünde 1965'ten bu yana köydeki tek bir telefon haberleşmeyi sağlamaktadır. Posta haberleşmesi diğer köyde olduğu gibi, köyün yerlisi olan bir aile başkanı tarafından yerine getirilmektedir.

B. KARAÇAVUŞ KÖYÜNÜN TARİHİ HAKKINDA BAZI BİLGİLER

Karaçavuş köyünün tarihi hakkında incelemeler olmadığı için, bu toplulukların geçmişi ile ilgili bilgiler köyde yaşayanlar tarafından hazırlanmış bazı yazılı ve sözlü bilgilere dayanmaktadır.

Köyün ilk adının ŞANİK olduğu, yakın zamanda adının Karaçavuş olarak değiştiği dışında; köy adının nereden geldiği veya niye o isim verildiğine ait bir bilgiye rastlanamamıştır. Köy yerleşim alanının,

eski bir Ermeni yerleşim birimi üzerine kurulduğu söylenmektedir. Köy çevresinde rastlanan Ermeni mezarları da bu görüşü destekler niteliktedir.

Köye ilk yerleşenler "Erindikler" sülalesidir. Daha sonra diğer sülaleler gelmişlerdir. Köye bağlı Maluşağı mezrasında yaşayanların, köy merkezinde yaşayanlarla idari birlikteliği dışında pek ilişkileri bulunmamaktadır. Nedeni ise, köy merkezindeki halkın hepsinin Alevî-Bektaşî olmalarına karşın, Maluşağı mezrasında yaşayanların Hanifi olmasıdır. İnanç yönünden farklı oluşları, toplumsal ilişkilerin de sınırlı olmasına neden olmaktadır. Köydeki bu inanç ayrımı, siyasi düşünceye de yansımaktadır. Köy içerisinde oylar salt bir partiye verilirken, köye bağlı Maluşağı mezrasında farklı bir partiye verilmektedir.

Köy içerisinde son yıllarda sülale ayrımı önemini kaybetmeye başlamıştır. Çünkü bugün artık köyde herkes birbiriyle yakından veya uzaktan akraba haline gelmişlerdir. Köy içinde kız alıp verme, kirvelik ve musahiplik gibi kan bağına dayanan akrabalık edinme ritüelleri ile birçok sülale ve aileler birbiri ile akraba olmakta ve birbirlerini akraba olarak görmektedirler.

Köy halkını oluşturan sülaleler şunlardır :

1. Erindekliler
2. Hısıklar
3. Dinolar
4. Kiçoğiller
5. Kurmeşliler
6. Bektaşlar
7. Mehmetlıklar
8. Sadolar
9. Dizikçiler
10. Maluşaklılar

C. KARAÇAVUŞ KÖYÜNDE GENEL NÜFUS YAPISI

1. Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Karaçavuş köyünde 87'si erkek, 111'i kadın 198 kişi yaşamaktadır. Köyde kadın nüfusun erkek nüfustan daha fazla olmasının nedeni, erkeklerin çalışmak için köy dışına gitmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo - 1 : Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

Karaçavuş Köyü		
Cinsiyet	Sayı	%
Erkek	87	43.94
Kadın	111	56.06
TOPLAM	198	100.00

Toplulukta yer alan genç nüfusun oranını, 1988 Türk Aile Yapısı Araştırması ve 1990 Genel Nüfus Sayımı genç nüfus oranı ile karşılaştırdığımızda, genç nüfus oranının az olduğu; buna karşılık orta yaş ve yaşlı nüfusun belirgin bir oranda yüksek olduğu görülmektedir. Türk Aile Yapısı Araştırması'nda 12 yaşın altındaki nüfus, genel nüfusun yüzde 26.36'sını oluştururken; köyde 13 yaşın altındaki nüfus yüzde 11.62'tir. Yine Türk Aile Yapısı Araştırması'nda 50 yaşın üstündeki nüfus, genel nüfusun yüzde 16.12'sini oluştururken, köyde 53 yaşın üstündeki nüfus yüzde 34.85'dir.

Köyde faal nüfus, (14-65 yaşı) Karaçavuş köyünde yüzde 67.68'dir. Köydeki faal nüfus içinde, kadınların erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Karaçavuş köyünde yüzde 71.17 kadın faal nüfus oranına karşılık, yüzde 63.21 erkek faal nüfus vardır. Faal nüfus içinde kadın-

Tablo - 2 : Nüfusun Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı

YAŞ GRUPLARI	KARAÇAVUŞ KÖYÜ					
	ERKEK		KADIN		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0-13	12	13.79	11	9.91	23	11.62
14-26	18	20.69	28	25.23	46	23.23
27-39	13	14.94	26	23.42	39	19.70
40-52	10	11.49	11	9.91	21	10.61
53-65	14	16.09	14	12.61	28	14.14
65 +	20	22.99	21	18.92	41	20.71
TOPLAM	87	100.00	111	100.00	198	100.00

ların oranının fazla olması, erkeklerin çalışma için köy dışına gitmelerinin bir sonucudur.

2. Medenî Durum

Karaçavuş köyünde 13 yaşın üzerindeki nüfusun yüzde 60.57'si evlidir.

Tablo - 3 : Karaçavuş Köyünde 13 Yaşından Büyük Nüfusun Medenî Durumu

MEDENİ DURUM							
Evli		Dul		Bekar		TOPLAM	
Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
106	60.57	4	2.29	65	37.14	175	100.00

Bekâr erkeklerin oranının, bekâr kızlardan daha düşük olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise, eğitim görmüş olsun ya da olmasın faal iş gücüne ulaşmış tüm gençleri (özellikle bekar erkekleri) etkileyen istihdam sorunudur. Yani toplumsal hareketlilik imkanı daha fazla olan bekâr

erkeklerin çalışmak ve eğitimlerini sürdürmek için kentlere gitmeleri ve yerleşmelerinden dolayı, bekâr erkeklerin oranı görece olarak bekâr kızlardan az olmaktadır.

Köyde dul erkeklerin oranı, dul kadınların oranından daha azdır. Dul erkeklerin sayıca dul kadınlardan az olmasının nedeni, karısı ölen ya da karısından boşanan erkeklerin kısa sürede yeniden evlenmesidir. Bir diğer neden ise, dul kalan kadınların yeniden evlenme olayına köy halkının da pek sıcak bakmamalarıdır. Köyde dul kalan kadınların yaşamlarını sürdürmelerine, akrabaları ve köy halkının yardım ettikleri ve de dul kadınların köy içinde yaşamlarını kendi başlarına sürdürdükleri gözlemlenmektedir.

Tablo - 4 : Karaçavuş Köyünde 13 Yaşından Büyük Nüfusun Medenî Durumu

CİNSİYET	KARAÇAVUŞ KÖYÜ							
	Evli		Dul		Bekar		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Erkek	52	49.06	1	25.00	22	33.85	75	42.86
Kadın	54	50.94	3	75.00	43	66.15	100	57.14
TOPLAM	106	60.57	4	2.29	65	37.14	175	100.00

Ayrıca köyde kadın ve erkek nüfus oranı arasında, günden güne orantısız bir gelişme görülmektedir. Karaçavuş köyünde erkeklerin köy dışına çıkmaları ve evlenirken köy dışından tercihte bulunmaları evlenme oranını olumsuz etkilemektedir.

3. 1935-1990 Yılları Arasında Karaçavuş Köyünün Nüfusu

Nüfus yapısı, köye dışarıdan gelip yerleşenler, köydeki resmî kuruluşlarda çalışan memurlar, köyden dışarıya göç etmiş ve köyle bağlantılarını koparmamış aileler çerçevesinde ele alınmaktadır.

Karaçavuş köyünün nüfus yapısı, köyde resmî kuruluşların yani bürokratik örgütlerin olmayışı bakımından diğer köy-

lere göre farklılık göstermektedir. Karaçavuş köyündeki tek resmî kuruluş olan köy ilkokulu, öğrenci yetersizliğinden dolayı 1989 yılında kapatılmıştır. Karaçavuş köyünde resmî kurum ve kuruluşların olmayışı, köydeki yaşam biçimini olumsuz etkilemektedir.

Tablo - 5 : 1935-1990 Yılları arasında Karaçavuş Köyünün Nüfusu

KARAÇAVUŞ KÖYÜ			
Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam
1935	-	-	209
1940	100	103	203
1945	110	120	230
1950	-	-	250
1955	118	139	257
1960	136	139	275
1965	109	131	240
1970	98	126	224
1975	75	96	171
1980	-	-	237
1985	-	-	197
1990	-	-	164

Karaçavuş köyünde nüfus artışı olmamış, tam tersine köyün nüfusunda büyük bir azalma olmuştur. Nüfusun azalmasında, köyden-kente göç ve köyde son yıllarda uygulanan aile plânlamasının etkisi önemli rol oynamaktadır. 1965 yılına kadar nüfus artışı olan köyde; 1965 yılından sonra hızla topraktan kopma ve kente bütünleşme eğiliminin artması ile nüfus azalmıştır.

Köyün gerçek nüfusu ve nüfus hareketleri saptanması, ancak köyün kış ve yaz nüfuslarının belirlenmesi ve toplumsal yapısındaki bir takım olguların göz önünde bulundurulması ile mümkün olabilecektir.

4. Karaçavuş Köyünde Nüfus

Hareketleri

Karaçavuş köyünden dışarıya gidip yerleşenler olduğu gibi, dışarıdan gelip

büralara yerleşenler de vardır. Bu nedenle göçler, içeriye doğru göçler ve dışarıya doğru göçler biçiminde incelenmektedir. Ancak dışarıya doğru göçler, içeriye doğru göçlerden daha önemli ve sayısal açıdan daha çoktur.

Köye son yıllarda dışarıdan gelip köye yerleşmek isteyenlere, köyden kimse arazisini satmadığı için, köye yeni yerleşim olmamıştır. Köy içinde yazılı bir anlaşma bulunmasa bile, köy halkı arazisini satmamaktadır. Eğer satmak durumunda kalırsa, köy içinden biri araziye almaktadır.

İçeriye doğru göçlerin tersine dışarıya doğru göçler, köydeki nüfus hareketi açısından daha önem taşımaktadır. Köyde, dışarıya doğru göçleri ikiye ayırıp incelemek gerekmektedir. Birincisi sürekli göçler, ikincisi süreli göçlerdir.

Köydeki hane halkının tümünün ya da kişilerin köyünden ayrılarak yeni bir yerleşim biriminde sürekli olarak oturmayı amaçlayan göçler sonucunda bile, göç edenlerin köy ile ilişkilerinin devam ettiği görülmektedir.

Köyde, dışarıya doğru sürekli göçler önemli bir yer tutmaktadır. Karaçavuş köyünden dışarıya doğru sürekli göçün en fazla olduğu iller; Ankara, İstanbul, İzmir, Kırıkkale ve Malatya'dır. Karaçavuş köyünden göç edenler de köy ile ilişkilerini kesmemişlerdir. Yaz tatilinde köye gelip, uzun süre kalmaktadırlar. Yani göç edenler köyle bağlantılarını koparmamıştır. Özellikle işçi ve memur olanlar yıllık izinlerinin önemli bir bölümünü köyde geçirmektedir. Ayrıca Elazığ ve diğer illerin

Tablo - 6 : Köyden Sürekli Olarak Ayrılanların Yerleştikleri Merkezler

Yerleşim Merkezleri	KARACAVUŞ KÖYÜ	
	Kişi Sayısı	%
İstanbul	25	13.02
Ankara	44	22.92
Mersin	10	5.21
Adana	13	6.77
İzmir	17	8.85
Malatya	14	7.29
İzmit	8	4.17
Bursa	6	3.12
Kütahya	4	2.08
Kırıkkale	16	8.33
Afyon	6	3.13
Eskişehir	3	1.56
Adıyaman	2	1.04
Yabancı Ülkeler	24	12.5
TOPLAM	192	100.0

üniversitelerinde okuyan öğrencileri yaz tatillerini köyde değerlendirmektedirler.

Karacavuş köyünden dış ülkelere göç eden ailelerden üçü Almanya'ya, birisi de Belçika'ya gitmiştir. Dış ülkelerde bulunan aileler 2-4 yıl arasında değişmek üzere köye gelip-gitmektedirler.

Nüfusun kendi çevresi içinde gündelik ve olağan hareketleri vardır. Toplumsal ilişkilerin hiç durmayan işleyişi insanların gidip gelmelerine, kendi çevreleri içindeki sürekli hareketlere yol açmaktadır. Bu hareketlerin bir kısmı köylerin doğal çevresi içinde yer alır. Tarla, bağ, bahçelerine; boş zamanlarda erkeklerin kahveye, kadınların komşularına; çocukların okullarına gidip-gelmeleri gibi. Bir de köy nüfuslarının dış topluluklarla günlük olağan ilişkilerden doğan sürekli hareket-

leri vardır. Her iki köyde, kitle ulaşım araçlarıyla köylere ekmek, deterjan vb. gibi ihtiyaçlar getirilmektedir. Ancak kentin yakın olması, alış-verişin daha çok köylülerin kendileri tarafından yapılmasında etkili olmaktadır.

Tablo - 7 : Karacavuş Köyündeki Ailelerin Elazığ İl Merkezinde Eve Sahip Olma Durumu

Eve Sahip Olma Durumu	Karacavuş Köyü	
	Sayı	%
Evi Olanlar	39	75.00
Evi Olmayanlar	13	25.00
Toplam	52	100.00

"Küçük ve sayıca çok yerleşmelere yeterli alt yapı tesislerinin yapılmasının, kalkınmayı sağlayacak faaliyetlerde bulunulmasının güçlüğü ve maliyeti arttırması gibi problemlerden " dolayı, kalkınmaya yönelik faaliyetler daha çok kente yöneltilmektedir. Kırsal kesimde yaşayanlar, kentin sunduğu imkanlardan yararlanmak için ya tamamen kente göç etmekte ya da kentte konut edinme yolunu tercih etmektedir. Kentte konut edinme ve belli zaman aralıkları ile köy ve kent yerleşimini birlikte sürdürme, göç kapsamındadır.

Köyün kente çok yakın olması ve sürekli göçe imkan tanınması açısından, kentin sunduğu olanaklardan yararlanmak düşüncesi ile kentte ayrıca bir konut sahibi olmayı tercih etmektedirler. Kış aylarını daha çok Elazığ'da geçiren köylüler, havaların düzelmesi ile birlikte köylerine dönmektedirler. Karacavuş köyünde yaşayan hanelerin ise yüzde 75'inin Elazığ'da ayrıca bir evi bulunmaktadır. Karacavuş köyünde bürokratik örgütlerin (Sağlık ocağı, ilkokul, kooperatif vb. gibi kuruluşların) bulunmaması, kentte ayrıca

bir konut sahibi olma eğilimini arttıran nedenlerin başında yer almaktadır.

Kentte ayrıca bir konut sahibi olanların özelliği ise, *"aynı yerleşme biriminde ve bir arada yerleşmiş olmalarıdır. Dolaşısıyla aralarında her yaş grubunda ve cinsiyetten bireyler bulunmaktadır. Bir arada (genellikle akrabalarla ve aynı köylerden göç edenlerle) yerleşmenin nedeni, göç edenlere kentte karşılaştıkları problemin çözümünde, geleneksel çerçevenin sunduğu yardımlaşma ve dayanışma yoluyla destek sağlamaktadır. Böylece, yabancılaşma, suçluluk, alkolizm gibi olumsuz durumlar, geleneksel çerçevenin ve ilişkilerin desteği ile engellenmektedir. Buna karşılık, göç edenlerin aralarında geliştirdikleri yardımlaşma ve dayanışma, daha geniş çerçeveye ile etkileşimleri azalttığından, kentle bütünleşme gecikmektedir."*

D. KARAÇAVUŞ KÖYÜNDE EKONOMİK YAPI

Geleneksel tarım düzeyinin egemen olduğu, toprak mülkiyetinin henüz farklılaşmadığı dönemlerde geniş aile sistemi yürürlüktedir. Geleneksel geniş aile, kırsal kesimdeki işsizlik sorunlarının doğurduğu, problemleri kendi içinde çözümleyen bir mekanizmadır. Geniş ailenin egemen olduğu geleneksel tarım pazara açılmamıştır, geçimlik tarımdır. Bu yapı, kârı en çoğa çıkarma çabasıyla çalışmamakta, daha çok toplam üretimi en çoğa çıkarma çabasıyla çalışmaktadır. Bu yapı, gizli işsizliğe, düşük istihdama oldukça elverişlidir. Aile nüfusu, sahip olunan toprağa göre optimumdan daha fazla olsa bile, aile üyeleri aile içinde kalabilmekte, üretime yaptıkları marjinal katkı-

dan çoğunu tüketimleri için alabilmektedirler. Bundan dolayı geniş aile yapısı, gizli işsizliği, sorun çıkarmadan içinde barındırabilmektedir.

Köylerdeki toprak mülkiyetinin farklılaşması aile yapısını da etkilemektedir. Köylerdeki yoğun nüfus artışı, toprağın miras yolu ile parçalanması gibi nedenler, köylerden sürekli olarak kentlere göç edilmesinde etkili olmaktadır. Ayrıca köylerden eğitim, askerlik ve diğer (ticaret, gezi gibi) nedenlerle geçici olarak ayrılan insanların gelecekte kentlere yerleştikleri görülmektedir.

Çeşitli yollarla kaybeden aileler, toprak kaybına paralel olarak yapı da değiştirmektedirler. Aile geliri azaldıkça, büyük ailelerin gelir kaybının etkilerini azaltacak bir mekanizma oluşturma çabası içine girdikleri gözlenmektedir. Toprağını kaybetmekte olan ailenin toprak kaybetme hızı yavaş ise, bu duruma ailenin uyum sağlamasındaki ilk seçenek, aile reisini veya daha büyük bir olasılıkla aile içinde yeni yetişen gençlerden biri şehre veya kasabaya çalışmak için gönderilmektedir. Bu göç başlangıçta geçicidir ve birey daha aileden kopmamıştır. Ama aile olarak köy dışında yaşayan nüfusa sahiptir.

Eğer ilk çözüm çabası ile geniş ailenin dengesi sağlanamaz ise, yani aile toprak kaybetmeye devam ederse, daha radikal bir uygulamaya gidilmekte ve geniş aileden bir çekirdek aile koparak tamamen kente yerleşmektedir. Genellikle bu, ailenin kentle ilişki kurduğu kolu olmaktadır.

Bölünerek dışarı göç veren ailenin, çekirdek aileye dönüşmesi durumunda

bile geleneksel tarım teknikleri ancak yeterli olabilmektedir. Bundan sonra aile toprak kaybetmeye devam ederse, aile halkı yaşamını ancak ek olarak yaptığı mevsimlik işçilik ile sağlayabilmektedir. Bu süreç içinde aile, artık küçük çekirdek aile hâline gelmiştir. Ailenin çekirdek olması, hareketliliğini artırmakta ve iş bulma olasılığını çoğaltmaktadır. Ayrıca çekirdek ailelerde, iş aramaadaki hareketliliği azalttığından dolayı toprağı başkalarına verme eğilimi artmaktadır.

Tarımda, insan ve hayvan gücünden, makine gücüne, başka bir deyişle organik enerjiden, organik olmayan enerjiye bazı köylerde yeni yeni geçilmektedir. Makineleşme öncesinde çift hayvanlarına sahip olan bir kimseler toprak kiralayarak, ya da ortakçılık yoluyla büyük üretici olmamalarına karşın, traktör sahibi olduktan sonra toprak kiralayarak, ya da ortakçılık yoluyla (kendileri küçük toprak sahibi de olsalar), büyük üretici ve gelir sahibi olabilmektedirler.

Ülke pazarı hızla bütünleşmiş olmasına karşılık, bu köylerde tarımsal yapıda ülke pazarı için henüz tam olarak üretimi geçilememiştir. Köylerde daha çok geçimlik tarım, geçimlik üretim yapma anlayışı hâlen egemendir.

Traktör sahibi olanlar köylerde tarımsal yapıya ait üretim anlayışını benimserken, bu anlayış etrafında oluşan yeni iş ilişkileri giderek belirginleşmektedir. Ortakçılık, toprağını kiraya verenler gibi iş ilişkilerinin farklılaşması köylerdeki toplumsal yapı ve köylerdeki yerleşik düzeni de etkilemektedir. Bu ilişkiler geleneksel ortaklık ilişkisine benzetmekle birlikte önemli ayrılıklar da göstermektedir. Or-

takçılık ilişkisi, geleneklere göre değil, yasal olarak sahibinin gördüğü bir çok rol ise, traktör sahibi tarafından taşınmaktadır. Toprak sahibi, traktör sahibinden faizsiz belirli bir borç alabilir; traktör sahibi başkasının borçlanmasına kefil olur. Ayrıca traktör sahibi, toprağı kiralayanın bazı ailesel dertleriyle uğraşır. Yani geleneksel ortakçılık kurumu biçim değiştirerek yeni koşullara uymuştur. Artık zayıf olan toprak sahibi, güçlü bir girişimci olan traktör sahibidir.

Traktörün varlığı toprak mülkiyetine dayanmayan kapitalist işletmelerin doğabilmesine olanak sağlamaktadır. Feodal bir kurumun kalıntısı olan yaratıcılık yerini yeni koşullar altında "traktör yarıcılığına"na bırakmaktadır.

Üretim araçlarının mülkiyeti kişiler üzerinde görünmekle birlikte, mülkiyet hakkından doğan her türlü kullanma, işletme, kiralama ve benzeri hakları, bir toplumsal birim olarak hane halkı kullanmaktadır. Her biri aynı zamanda bir küçük tarım işletmesi olan hane halkına karşı, bireylerin mülkiyetten doğan kişisel haklarını işletme gibi bir durum söz konusu olmamaktadır.

1 . Hanelerin Temel İş-Güç Birimleri

Tarımın ekonomideki yeri değişmektedir. Bugün çiftlik, bir çalışma alanı ve gelir kaynağı olarak önemini büyük ölçüde kaybetmektedir. Çünkü çiftlik her on aileden birinin esas çalışma alanı ve geçim kaynağıdır. Çiftçilik yapan ailelerin hane halkı başkalarının büyük bir kısmı, çalıştıkları bir işten emekli olduktan sonra köye dönmüşlerdir. Bundan dolayı yapılan tarımsal üretim aile-içi tüketime yönelik geçimlik tarımdır. Tarımsal kaynak-

ların pazara yönelik kullanımını traktör sahipleri yapmaktadırlar.

Tablo - 8 : Köydeki Hanelerin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı

Meslek Grupları	Karaçavuş Köyü	
	Sayı	%
Çiftçilik	28	53.85
Hayvancılık	5	9.6
Çiftçilik - Hayvancılık	13	25.00
Ortakçılık -Yarıcılık	2	3.85
Tarım İşçisi	-	-
Şoför	3	5.77
Esnaf	-	-
Ev Kadını	-	-
İşsiz	-	-
Memur	1.92	1.92

Meslek dağılımında görünen farklılaşmanın olmamasının ana nedeni köyün bürokratik örgütlere sahip olmamasıdır. Karaçavuş köyünde tarım işçiliği yapan kimseye rastlanılmamaktadır. Köyde ortakçılık ve yarıcılık ancak modern tarım araçlarına sahip olanlar tarafından yapılmaktadır.

2. Karaçavuş Köyünde Hanelerin Yıllık Geliri

Karaçavuş köyünde çok düşük gelir grubu bulunmamaktadır. Köyde yıllık geliri 6-13.5 milyon lira olan ailelerin ayrıca aylık gelirleri olarak emekli aylıkları bulunmaktadır. Bu aylıkla tarımsal üretimleri dışındaki ihtiyaçlar karşılanır. Tarımsal ürünler ise, aile içi ve çevresinde tüketilmektedir. Pazara yönelik üretim, bu gelir

Tablo - 9 : Köyde Hane Halkının Yıllık Gelir Dağılımı

Hanelerin Yıllık Geliri (1000 olarak)	Karaçavuş	
	Sayı	%
6000 ve daha az	-	-
6001 - 7500	5	9.62
7501 - 9000	6	11.54
9001 - 10500	7	13.46
10501 - 12000	8	15.38
12001 - 13500	7	13.46
13501 - 15000	5	9.62
15001 - 16500	4	7.69
16501 ve daha fazla	10	19.23

gruplarında yapılmaktadır. En yüksek gelir grubunda yer alan aileler (geliri 13.5 milyondan daha fazla) çiftçilik-hayvancılık ve yarıcılık uğraşmaktadırlar.

3. Karaçavuş Köyünde Hanelerin Sahip Oldukları Toprak Büyüklüğü

Karaçavuş köyünde topraksız aile yoktur. Büyük toprak sahibi olanları, geleneksel geniş aile, geçici geniş aile ile hane halkı büyüklüğü fazla olan çekirdek aileler oluşturmaktadır.

Tablo -10 : Köyde Sahibi Olunan Toprak Büyüklüğünün Dağılımı

Toprak Büyüklüğü	Karaçavuş Köyü	
	Sayı	%
Toprağı Olmayanlar	-	-
1 - 10	-	-
11 - 20	4	7.69
21 - 30	6	11.54
31 - 40	7	13.46
41 - 50	10	19.23
51 - 60	5	9.62
61 - 70	2	3.85
71 - 80	1	1.92
81 - 90	1	1.92
91 - 100	5	9.62
101 - 150	1	1.92
151 - 200	2	3.85
201 - 250	2	3.85
251 - 300	3	5.77
301 +	3	5.77

Karaçavuş köyünde hanelerin bir kısmı, topraklarını icar, ortakçılık gibi yollarla kiralamaktadır. Kiralamayan hanelerin ortak özellikleri traktör ve modern tarım araçlarına sahip olmalarıdır.

Arazinin büyüklüğü, geleneksel geniş ailelerin yapı ve işlevlerinin korunması ve sürdürülmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Geleneksel ilişki ve normların korunması, mülkiyetin ortaklığı, daha doğrusu ataeril bir anlayışın mülkiyeti yönlendirmesi ve diğer bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması ile mümkün olmaktadır.

4. Karaçavuş Köyünde Hanelerin Sahip Olduğu Modern Tarım Araçları

Karaçavuş köyünde bulunan 6 traktör ve ona yardımcı diğer tarım araçları köy merkezinde yaşayan ailelere aittir. Maluşağı mezrasında ise, 1 traktör ve ona yardımcı birkaç araç vardır. Günümüzde çift hayvanlarına sahip olan hanelerin toprak kiralayarak, ya da ortakçılık yoluyla işletmesini büyütme olanağı bulunmamaktadır. Oysa traktör sahibi hanelerin, başka emek kullanmadan, toprak kiralayarak, ya da ortakçılık yoluyla, kendi küçük toprak sahibi de olsa büyük tarım işletmesi kurabildikleri gözlenmektedir.

Traktör sahibi olanlar çiftçilik-hayvancılığın yanı sıra, traktör yarıcılığı da yapmaktadırlar. Traktör sahibi olan hane halkı başkanları, geleneksel geniş aile, geçici geniş aile ve hane halkı sayısı fazla olan çekirdek ailelere mensupturlar.

Pazara yönelik üretim yapan hanelerin iki özelliği bulunmaktadır. Birincisi köyde büyük toprak sahibi olmaları, ikincisi ise traktör sahibi olmalarıdır. Bu iki temel özellik büyük işletmelerin kurulmasında ve köylerden pazara yönelik üretim yapılmasında etkili olmaktadır.

Tablo - 11 : Köylerde Kullanılan Modern Tarım Araçlarının Dağılımı

Tarımsal Üretim Araçları	Karaçavuş Köyü			
	Olanlar		Olmayanlar	
	Sayı	%	Sayı	%
Traktör	7	13.46	45	86.54
Mibzer	1	1.92	51	98.08
Pulluk	7	13.46	45	86.54
Römork	5	9.62	47	90.38
Pülverizatör	3	5.77	49	94.23
Motopomp	2	3.85	50	96.15
Patoz	4	7.69	48	92.31

5. Karaçavuş Köyünde Hanelerin Sahip Olduğu Elektrikli Ev Araçları

Köyde haneler arasındaki fark kente göre çok az olmaktadır. Dünyadaki hızlı değişmelere karşın köylerde muhafazakarlık hâlâ güçlüdür. Artan köy-kent ilişkileri ve ulaştırma kolaylıkları, özellikle elektrikli ev araçları konusunda yeniliklerin kolaylıkla kabulüne yol açmıştır. Yani geleneksel toplumsal yapı, bazı değişimleri kabul ederek kendini korumaya çalışmaktadır. Ancak toplumsal denetim, köyde bugün de güçlüdür.

Köylerdeki toplumsal yapı değiştikçe, eşyalar da değişmektedir. Eşya sistemlerindeki farklılaşma, köylerin toplumsal-kültürel ilişkileriyle ilgili görülmektedir. Nasıl toplumsal gruplar, "geleneksel" ve "modern" biçimde iki ayrı yapıda incelenebiliyorsa, eşyalarda "geleneksel" ve "modern" eşya sistemleri içinde anlaşılıp değerlendirilebilmektedir. Bu iki eşya sisteminin,

- kapsadıkları eşyalar ve eşyaya yüklenen işlevler,
- eşyaların mekanda düzenleniş biçimleri,
- düzenleme kuralları,
- eşyalar arası anlamsal uzaklık,

gibi konularda birbirinden ayrılmaktadır. Teknolojik yapıda meydana gelen köklü değişimler, toplumsal ve psikolojik süreçler de yansımaktadır. Üretim araçları ve diğer ekonomik donanımlar konusunda açıkça görülen bu teknolojik temelin, günlük hayatta kullanılan eşyalarda üstü örtülü bir durumda bulunduğu anlaşılmaktadır. İncelenen her iki köyde de, elektrikli ev eşyaları yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Bu durum köy ile kent arasındaki farkları en aza indirmek açı-

sından önemlidir. Elazığ'da konut sahibi olan hanelerin köyde ve kentte oturdukları mekan şartlarının aynı olması için, her kısım elektrikli ev araçlarını kullanmak üzere köye getirdikleri enformel görüşmeler yoluyla öğrenilmiştir

Tablo - 12 : Köylerde Kullanılan Elektrikli Ev Araçlarının Dağılımı

Elektrikli Ev Araçları	Karaçavuş Köyü			
	Olanlar		Olmayanlar	
	Sayı	%	Sayı	%
Dikiş Makinesi	21	40.38	31	59.62
Çamaşır Makinesi	23	44.23	29	55.77
Buzdolabı	41	78.85	11	21.15
Siyah-Beyaz T.V.	24	46.15	28	53.85
Renkli T.V.	28	53.85	24	46.15
Video	3	5.77	49	94.23
Müzik Seti	33	63.46	19	36.54
Halı Süpürgesi	2	3.85	50	96.15
Radio	21	40.38	31	59.62
Fırın	3	5.77	49	94.23
Teyp	24	46.15	28	53.85
Ütü	37	71.15	15	28.85

Buna karşılık, köy ve kentte konut sahibi olanların çoğunluğu elektrikli ev aletlerine yani dayanıklı tüketim mallarına kentte konut sahibi olduktan sonra sahip olduktan sonra sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Kent ile ilişkilerin artması, kitle haberleşme araçlarının kamuoyunu bilinçlendirme yönündeki etkisi, köylülerin lüks tüketime yönelmiştir. Köydeki ve kentlerdeki konutların da köylülerin çoğunluğu, "ısınmak amacıyla hala tezekten yararlanırken, dayanıklı tüketim mallarına sahip olanların oranındaki fazlalık, kırsal ve kentsel çevrelerin birbirleriyle çelişen özelliklerini yansıtmakta ve köylülerin içinde bulundukları toplumsal-ekonomik atmosferin anlaşılmasına da katkıda bulunmaktadır".

6. Karaçavuş Köyünde Hanelerin Kent ile İlişkileri

Köyün, ekonomik ilişkiler yönünden dış dünyaya bağımlı olduğundan, açık bir topluluk niteliği taşımaktadır. En yoğun ekonomik ilişkiler Elazığ il merkezi ile geliştirilmiştir. Köyde günlük gereksinimler için , günlerini Elazığ il merkezinde geçiren erkekler gerekli tüketim maddelerini kent merkezinden almayı tercih etmektedirler. İl merkezi, köy erkekleri için olduğu kadar, köy kadınları için de boş zamanlarını değerlendirmek üzere gidilen bir yerdir. Ayrıca kentte konut sahibi olan köylüler, evleri ve akrabalarını ziyaret için kente gitmektedirler.

Tablo -13 : Hane Halkının Kent ile İlişkilerinin Sıklık Derecesi

Kente Gidip-Gelme Sıklığı	Karaçavuş Köyü	
	Sayı	%
Her gün	5	9.62
Haftada bir-kaç kez	19	36.54
Ayda birkaç kez	23	44.23
Yılda bir veya arada sırada	5	9.62
TOPLAM	52	100.00

Kış mevsiminin olumsuz şartlarından dolayı, Karaçavuş köyünde köy ile kent arasındaki ulaşımı sağlamak güç olmaktadır. Köy halkı kışın ulaşımın güç olması, eğitimin olanağının olmayışından dolayı ve kentte konut sahibi oldukları için kış aylarında çoğunlukla kentte oturmaktadır. Ancak, köyde sahip oldukları mallar ve konutlar için zaman buldukça köye gelmektedirler. Ekonomik ilişkiler, Elazığ il merkezi ile geliştirilmiştir. Gerekli olan tüm tüketim maddeleri, il merkezinden sağlanmaktadır. Köyde bakkal ve fırın olmaması, il ile olan ekonomik ilişkileri çok daha yoğunlaştırmaktadır. Kış ay-

larında azalan köy nüfusu, yaz aylarında ve özellikle bayramlarda artmaktadır. Köyde sağlık ocağı bulunmaması, köy halkı sağlık ile ilgili sorunları için kente gitmeye zorlayan bir diğer etkidir.

Dağ köyü olan Karaçavuş'tan, kente günlük ve düzenli ulaşım aracı çalışmaktadır. Ancak kent yolunun bir kısmının ulaşım kış süresince elverişli olmaması, köy kuruluş alanının engebeli bir arazi üzerinde bulunması, köy-kent ilişkilerinin etkisini azaltmaktadır. Köydeki yapıların büyük çoğunluğu, kerpiçten yapılmıştır. Ancak son yıllarda köy evlerinin çatıları sac ile kapatılmaktadır.

Dağ ve ova köyündeki toplumsal hareketlilik, aynı olmakla birlikte, kent ile olan ilişkiler köye yansıması farklı olmaktadır. Karaçavuş köylüleri, bu ilişkiler sonucunda kentte ayrıca bir konut sahibi olma yönünden etkilenmektedir. Zaten *"Köyleri iç yapıları bakımından aldığımız zaman, köy topluluklarının birer bütün olarak tek-örnek değişmedikleri görülmektedir."*

7. Karaçavuş Köyünde Hanelerin Sahip Oldukları Kitle İletişim Araçlarını İzleme Sıklığı

Karaçavuş köylüleri, kitle iletişim araçlarına sahip olma oranı ve çeşitlilik açısından kente benzemektedir. Köyde topluluk içinde bireyler, radyo ve televizyon programlarının etkisiyle toplumsal gelişmeye katkıda bulunabilecek bir kültür yeni kültürel ortama uyum sağlayabilmektedirler. Bu yeni süreç, yetişkinlerin yeniden toplumsallaşması açısından önem taşımaktadır. Yeniden toplumsal-

laşma sırasında, kitle iletişim araçlarının yaygınlığı kadar, kitle iletişim araçlarının izlenmesi ve dinlenmesi oranı da etkili olmaktadır.

Tablo - 14 : Hane halkının Televizyon Programlarını İzleme Sıklığı

İzleme Sıklığı	Karaçavuş Köyü	
	Sayı	%
Her gün	36	69.13
Haftada bir kaç kez	11	21.15
Arada sırada	2	3.85
Çok seyrek	2	3.85
Takip etmiyor	1	1.92
TOPLAM	52	100.00

Kırsal kesim nüfusunun dağınık ve küçük topluluk durumunda yaşaması, toplumsal yapı değişmesini geciktirmektedir. Bu gecikmeye, köydeki gelenekleri ve eski toplum ilişkileri korumaya ve yaşatmaya çalışan *"toplumsal baskı"* neden olmaktadır.

Köyde bulunan dayanıklı tüketim araçlarının içinde, kitle iletişim araçları önemli bir yer tutmaktadır. Kitle iletişim araçlarının yerine getirdiği görevlerden bir başkası ise, boş zamanları değerlendirmektir. Köyde televizyon izleme, radyo ve teyp dinleme oranı oldukça yüksektir. Bu durum birincil ilişkileri etkileyebilmekte ve toplumsal baskıyı azaltabilmektedir. Bunun sonucunda ise, toplumsal yapı değişmesi daha hızlı olabilmektedir. Yine de *"yeniliklerin kırsal kesimde yaygınlaşması için radyo ve televizyon yayınlarının niteliği ve niceliği önemlidir. Yeniliklerin benimsenmesinde kırsal kesimin geleneksel ya da bireysel iletişim kanalları ile kitle iletişim kanalları arasında bağlantının olması gereklidir"*.

2. AİLE BİÇİMİNDEKİ DEĞİŞMELER

A. KARAÇAVUŞ KÖYÜNDE AİLE BİÇİMİ

Karaçavuş köyünde, ailelerin yüzde 94.23'ü çekirdek aile yüzde 1.92'si geleneksel geniş aile; yüzde 1.92'si geçici geniş aile; yüzde 1.92'si parçalanmış ailelerden oluşmaktadır.

Tablo - 15 : Karaçavuş Köyünde Aile Biçimi

Aile Biçimi	Karaçavuş Köyü	
	Sayı	%
Çekirdek Aile	49	94.23
Geleneksel Geniş Aile	1	1.92
Geçici Geniş Aile	1	1.92
Parçalanmış Aile	1	1.92
TOPLAM	52	100.00

Çekirdek aile biçimi daha yaygındır. Çekirdek aile oranı, Timur'un Türkiye genelindeki köyler için tespit ettiği yüzde 55.4'ten ve Merter'in tespit ettiği yüzde 23'lük orandan küçük çıkmıştır. Köylerin bir örnek olmaması, köylerin toplumsal-kültürel yapılarına ve çeşitli faktörlerin bu yapıyı farklı derecelerde etkilemelerinden kaynaklanmaktadır.

Karaçavuş köyünde tespit edilen çekirdek aile oranları, köylerdeki geleneksel geniş ailenin hızla çözülüp, çekirdek aileye dönüştüğünü göstermektedir. Ancak bu dönüşümden, ailenin işlevlerinin ne derecede etkilendiği ele alınacaktır.

B. KARAÇAVUŞ KÖYÜNDE AİLENİN KURULUŞUNDA YERLEŞİM YERİ KURALLARI VE AİLE BİÇİMİNİN ZAMAN BOYUTUNDA DEĞİŞMESİ

Ailelerin günümüzde büyük çoğunlukla çekirdek aile olduğu görülmektedir. Çekirdek ailenin en önemli özelliklerin-

den biri, ana-baba evinden bağımsız bir yerde kurulması olduğu için, Karaçavuş köyündeki aile biçiminin değişimini saptamak amacıyla ailelerin kuruluş biçimi incelenmiştir. Araştırmanın başlangıç noktası, köylerde bulunan ailelerin başlangıçta (yani kuruluşta), hangi aile biçimi içinde yer aldıklarını tespit etmek ve günümüzdeki içinde yer aldıkları aile biçimi ile karşılaştırarak ailelerdeki değişimi göstermektedir.

1. Ailelerin Kuruluşunda Aile Biçimi

Karaçavuş köyünde, şu anda ailelerin yüzde 94.23'ü çekirdek aile olmasına karşılık, evliliğin başlangıcında yalnızca yüzde 55.77'si çekirdek aile olarak kurulmuştur. Karaçavuş köyünde ailelerin, çekirdek aile olarak kurulma oranı, diğer köylere göre daha yüksektir.

Tablo - 16 : Köyde Evliliğin Başlangıcındaki Aile Biçimi

Aile Biçimi	Karaçavuş Köyü	
	Sayı	%
Çekirdek Aile	29	55.77
Geleneksel Geniş Aile	16	30.76
Geçici Geniş Aile	7	13.46
TOPLAM	52	100.00

Ailenin kuruluşunda yeni ev açmak kadar, baba evine yerleşme kuralının önceleri çok yaygın olduğu görülmektedir. Ailenin önceden, Karaçavuş köyünde ise yüzde 44.23'ü geleneksel ve geçici geleneksel aileler olduğu tespit edilmiştir. Şimdiki yapılarına baktığımızda geleneksel ve geçici geniş ailelerin, çekirdek ailelere dönüştüğüne ait denence doğrulanmış oluyor.

İlk kuruluşta, geleneksel geniş aileden daha sonra çekirdek aileye geçilmesinin

yanı sıra, ilk kuruluşta çekirdek aile olduğu hâlde sonradan geniş aileye ve geçici geniş aileye dönüşen ailelerin olduğu da görülmektedir. Aile biçimi, statik bir biçimde kalmayıp, belirli evrelerde değişmektedir. Evlilik süresi içinde, köylerde, erkeğin ana-baba ailesi yanındaki geleneksel geniş aileden, çekirdek aileye geçiş yapıp ve daha sonra yetişkin oğullarının evlenmesi ile tekrar geniş aileye dönüşmesi mümkün olabilmektedir. Ancak son yıllarda köylerde en önemli değişiklik ise, yeni evlenenlerin kuruluşta ayrı bir ev açmalarıdır.

Tablo - 17 : Köylerde Şimdi Çekirdek Aile Olan Ailelerin Evliliğin Başlangıcındaki Aile Biçimi

Kuruluşta Aile Biçimi	Karaçavuş Köyü	
	Sayı	%
Çekirdek Aile	29	59.18
Geleneksel Geniş Aile	14	28.57
Geçici Geniş Aile	6	12.25
TOPLAM	49	100.00

Timur'da Türkiye'deki evliliğin başlangıcındaki köy ailelerinin oranı yüzde 68.2'si geleneksel geniş iken, Karaçavuş'ta yüzde 30.76'sı geleneksel geniş ailedir. Yani kuruluşta çekirdek biçimi giderek yaygınlaşıırken, geleneksel geniş aileler de giderek çekirdek aileye dönüşmektedir. Ancak, bu yapı değişimi ve kuruluştaki yerleşim yeri kuralının değişimi, bazı durumlarda yanıltıcı olabilmektedir. Şöyle de diyebiliriz, biçimsel bazı değişimlere bakarak, aile gerçeğini tam olarak çözümleyebilmek mümkün olmamaktadır.

2. Başlangıçtaki Geniş Ailenin Çözülmesi

Geleneksel geniş ailenin, kişisel hareketliliği önleyici baskı ve otoritesinin, yeni kurulan aileleri uzun sürü baba evinde

tutacak güçte olmadığı görülmektedir. Evliliğin birinci yılı dolmadan Karaçavuş köyünde ise, birinci yıl dolmadan ayrılarına rastlanmazken, ikinci yılda yüzde 10.77'si ayrı bir ev açmaktadır. Evliliğin başlangıcında geniş aile olan (yani baba evine yerleşenlerin) Karaçavuş köyünde ise yüzde 25'i ilk dört yıl içinde, köyde de ailelerin yüzde 90'ı on yıl dolmadan ayrı bir ev açmış olduğu görülmektedir.

Şu andaki ailelerin, Karaçavuş köyünde yüzde 44.23'ünün evliliğin başlangıcında geleneksel geniş ve geçici geniş aileler olduğu göz önüne alınırsa, bu denli kısa sürede çekirdek aileye geçilmesinin önemli nedenleri vardır. Geleneksel geniş ve geçici geniş ailelerden ayrılış biçimi; yüzde 25'i babasının sağlığında bir süre birlikte oturduktan sonra, yüzde 45'i babasının ölümünden hemen sonra, yüzde 30'u da babanın ölümünden sonra erkek kardeşleriyle bir süre oturup sonra ayrı bir ev açmıştır.

Tablo - 18 : Köylerde Sonradan Çekirdek Aile Durumuna Gelen Ailelerin Geniş Aileden Ayrılma Süresi

Birlikte Oturma Süresi	Karaçavuş Köyü	
	Sayı	%
1 yıldan az	-	-
1 – 2 yıl	1	5.00
3 – 4 yıl	4	20.00
5 – 6 yıl	7	35.00
7 – 8 yıl	4	20.00
9 – 10 yıl	2	10.00
11 yıldan çok	2	10.00
TOPLAM	20	100.00

Başlangıçta geleneksel ya da geçici geniş aile olduğu hâlde sonradan çekirdek aile olanların ayrılma nedenleri: Karaçavuş köyünde ayrılma nedenleri ise sı-

rasıyla; babanın ölümü, toprak yetersizliği ve geçim zorluğu, mesken yetersizliği ve geçimsizliktir.

Tablo -19 : Köyde Sonradan Çekirdek Aile Durumuna Gelen Ailelerin Geniş Aileden Ayrılış Biçimi

Aile Biçimi	Karaçavuş Köyü	
	Sayı	%
Babasının sağlığında bir süre oturduktan sonra evini ayıranlar	5	25.00
Babasının ölümü üzerine hemen evini ayıranlar	9	45.00
Babasının ölümünden sonra erkek kardeşleriyle bir süre oturup evini ayıranlar	6	30.00
TOPLAM	20	100.00

Tablo - 20 : Köyde Sonradan Çekirdek Aile Durumuna Gelen Ailelerin Geniş Aileden Ayrılma Nedenleri

Nedenler	Karaçavuş Köyü	
	Sayı	%
Babanın ölümü	9	45.00
Toprak yetersizliği ve geçim zorluğu	6	30.00
Geçimsizlik	2	10.00
Mesken yetersizliği	3	15.00
Başka	-	-
TOPLAM	20	100.00

Geleneksel geniş ve geçici geniş aile, sürekli bir yaşayış biçimi olarak değil, ilişkiler biçimi olarak önem taşımaktadır. Aileler süreç içinde, geniş-çekirdek-geniş aile biçimleri içinde bulunan bilmektedirler. Karaçavuş köyünde, ailelerin büyük bir kısmı kuruluşta, geniş aile içinde yer almakta, bir süre sonra yaşlıların ölmesi, toprak yetersizliği ve ekonomik zorluklar, geçimsizlik gibi nedenlerden dolayı çekirdeklemektedir. Ailenin kuşak uzunluğunun görece olarak kısalması, geniş aile ilişkilerinin gerektirdiği işlevleri yerine getirebilecek bir düzen değişikliğine girmesinden kaynaklanmaktadır.

Köydeki ailelerin çoğunluğu, zaman içerisinde, hâlâ geniş-çekirdek-geniş aile biçimlerinde yaşama aşamalarından geçmektedirler. Örneğin kuruluşunda geniş aile içine giren yeni aile, ilk çocuğun doğup büyümesi sırasında baba evinden kopması ile çekirdekleşirken; büyüyen çocuğunun askerlik görevini bitirmesinden sonra evlenip, baba ailesinin yanına yerleşmesi ile tekrar genişlemekte; evli oğlun yeni bir ev açacak hâle gelmesinden sonra baba evinden ayrılması ile tekrar çekirdeklemektedir. Burada önemli olan nokta, evli olan oğlun ayrılması sırasında hane halkı başkanlarının gücünün hâlâ yerinde olduğudur. Yine ilerde yaşlılar bakıma muhtaç hâle düşüklerinde, ya da babanın ölüp annenin veya bekâr kız kardeşlerin yalnız kaldığı dönemlerde, aile yeniden birleşmekte ve "geçici geniş aile" hâlinde yaşamaktadır. Bu ailede, hane halkı başkanı, artık, varsa bile baba değil, oğuldur. Yani ailede, ailenin yeniden üretilmesi sırasında ve bakıma muhtaç olan üyelerin bulunması hâlinde, geniş aile ilişkileri güçlenmekte ve bir arada yaşama biçimine dönüşebilmektedir. Burada esas olan, bu dönemde üyelerin birbirine yardımcı olma geleneğidir. Aile biçimi değişse bile, bu gelenek devam etmektedir.

C. TOPLUMSAL VE EKONOMİK ÖZELLİKLER VE AİLE BİÇİMİ İLİŞKİLERİ

Bu konu içerisinde meslek, gelir, toprak büyüklüğü ve eğitim düzeyi gibi toplumsal ve ekonomik aile biçimi arasındaki ilişkilere bakılacaktır.

1. Meslek – Aile Biçimi İlişkileri

Meslek ve aile biçimi bir ilişki bulun-

maktadır. Tarım işçisi, işsiz ailelerin çekirdek aile oldukları görülmektedir. Geleneksel ve geçici geniş ailelere çiftçilik, hem çiftçilik hem hayvancılık yapan ailelerde rastlanılmasının nedeni hayvancılık ve çiftçilik için emek gücüne duyulan ihtiyacıdır. Geleneksel ve geçici geniş ailelerin hem çiftçilik hem de hayvancılık yapması, hane halkının büyüklüğü ile gerekli olan emek gücüne sahip olması ve de bu işlerin yüksek gelir sağlamasından kaynaklanmaktadır.

Karaçavuş köyünde çekirdek ailelerin yaptıkları çiftçilik ve hayvancılıkta gerekli olan emek gücü, köy dışına göç etmiş ve köy ile ilişkisini kesmemiş ailelerin, ilkbahar ve yaz mevsiminde geri dönmeleriyle karşılanmaktadır. Köy ailelerinin birçoğu ilkbahar ve yaz mevsimlerinde, bu geri dönüşler sonucunda kısıtlı bir zaman kesitinde bile olsa, "geleneksel geniş aile kimliği"ni tekrar kazanmaktadır. Bu durumda üretiminin çoğu, köy içindeki aileler ve köy ile ilişkilerini kesmemiş aileler tarafından tüketim içinde kullanılmaktadır. Bundan dolayı, pazara yönelik ve üretim özelliği taşıyan ailelerde yapılmamaktadır.

2. Gelir Düzeyi ve Aile Biçimi İlişkileri

Gelir düzeyi ve aile biçimi ilişkileri, (hanelerin yıllık gelirleri ile aile biçimleri arasındaki ilişkiler) incelendiğinde, köyde geleneksel ve geçici geniş ailelerin, yüksek bir gelire sahip olduğu görülmektedir. Çekirdek ailelerin de, ortak gelir grubunda (6 -12 milyon lira arasında) yoğunlaştığı belirlenmiştir. Karaçavuş köyünde yaşayanların gelir düzeyleri yüksektir. Karaçavuş köyündeki çekirdek ailelerin geliri fazladır. Karaçavuş köyünde

yaşayan parçalanmış ailelerin geliri düşüktür. Bunun nedeni ise parçalanmış ailelerin çiftçilik yapmadıkları, topraklarının bir kısmını icara verememeleri gelirinin artmasını engellemektedir.

3. Toprak Mülkiyeti ve Aile Biçimi İlişkileri

Sahip olunan toprak büyüklüğü ile aile biçimi arasındaki ilişki bakıldığında, toprağı olmayan ve on dönümden az toprağı olan ailelerin tamamı çekirdek ailedir. Geleneksel ve geçici geniş aileler Karaçavuş köyünde en fazla toprağı sahip ailelerdir. Geleneksel geniş ailelerin, Karaçavuş köyünde geleneksel geniş ailelerin sahip olduğu toprak büyüklüğü 300 dönümden fazladır. Yine aynı köydeki geçici geniş ailenin sahip olduğu toprak büyüklüğü 300 dönümden fazladır.

Toprak büyüklüğü ve aile biçimi arasındaki ilişki : Toprak büyüklüğü arttıkça, buna paralel geniş aile sayısı artmakta; toprak büyüklüğü azaldıkça, buna bağlı olarak geniş aile sayısı azalmakta ve çekirdek aile sayısı artmaktadır. Yine toprak büyüklüğü bakımından, geniş ve geçici ailelerin sahip oldukları toprak büyüklükleri, diğer ailelerden köyde fazladır.

Tablo - 21 : Köyde Sahip Olunan Toprağın Parça Sayısı Aile Biçimi

Sahip Olunan Toprak Parça Sayısı	KARAÇAVUŞ KÖYÜ									
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1 - 2	3	5.77	-	-	-	-	-	-	3	5.77
3 - 4	4	7.69	1	1.92	-	-	-	-	5	9.62
5 - 6	6	11.54	-	-	1	1.92	-	-	7	13.46
7 - 8	8	15.38	-	-	-	-	-	-	8	15.38
9 - 10	9	17.31	-	-	-	-	-	-	9	17.31
11 - 12	9	17.31	-	-	-	-	1	1.92	10	19.23
13 ve daha fazla	10	19.23	-	-	-	-	-	-	10	19.23
TOPLAM	49	94.23	1	1.92	1	1.92	1	1.92	52	100.00

Babanın ölümünden sonra, mülkiyetin tüm çocuklar ya da en azından oğullar arasında, eşit bir biçimde paylaşılma-

sını öngören miras sistemi sonucu, toprak son derece parçalanmıştır. Karaçavuş köyünde ailelerin yalnız yüzde 5.77'sinin toprağı 1-2 parçadan oluşmaktadır. Toprakların parça sayısı arttıkça, çekirdek aile oranı artmaktadır. Geleneksel ve geçici geniş aileler, az sayıda toprak parçasına sahip olmalarına karşılık, en fazla toprak büyüklüğüne de sahiptirler.

4. Tarımsal Üretim Araçları ve Aile Biçimi İlişkileri

Karaçavuş köyünde ise, çekirdek ailelerin yüzde 10.20'si geleneksel geniş ve geçici geniş ailelerin yüzde 100'ü traktör sahibi olduğu görülmektedir. Traktör ile birlikte diğer modern tarım araçları yine traktöre sahip olan ailelerde bulunmaktadır.

Başka bir açıdan değerlendirme ise, Karaçavuş köyünde mevcut olan traktörlerin, yüzde 71.43'ü çekirdek aileye, yüzde 14.28'i geçici geniş aileye, yüzde 14.28'i de geleneksel geniş ailenindir. Yani köydeki az sayıdaki geleneksel geniş ve geçici geniş ailelerin, traktör ve modern tarım araçlarının büyük çoğunluğuna sahip oldukları görülmektedir.

Traktör kullanımı 7 ile 9 arasındaki kişinin tarım dışı kalmasına, geleneksel geniş ailenin parçalanmasına neden olmuştur. Diğer taraftan ise, traktör sahibi olan aileler, mekanik güç sayesinde tarımsal işletmeye açılmayan toprakları ve traktör sahibi olmayan çiftçilerin topraklarını sürerek ya da traktör sahibi olmayan çiftçilerin topraklarını satın alarak, topraklarını genişletme imkanına sahip olabilmıştır.

Günümüzde ise, toprak kutuplaşması süreci tamamlandığı için traktör, çoğun-

lukla çok ve parçalı topraklara sahip geleneksel geniş aileler tarafından kullanılan tarımsal bir araç hâline gelmiştir.

Bunun yanında, traktörün ilk yıllardaki işlevleri ise günümüzdeki işlevleri deymiştir. İlk zamanlarda sadece tarla sürme, ekme ve taşıma işlerinde kullanılan traktör, günümüzde, bu görevlerinin yanında sulama, gübreleme, ilaçlama, tohum temizleme, biçer-döver ayırma gibi, birçok görevleri yüklenmiştir. Bu görevlerin hepsi her ne kadar makine gücüyle yapılıyorsa da, yoğun bir biçimde insan emeğine de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, günümüzde traktör, daha çok kalabalık nüfusa sahip geleneksel geniş aile tarafından kullanılır duruma gelmiştir.

5. Eğitim Düzeyi ve Aile Biçimi İlişkileri

Baba otoritesinden ve geleneksel kossullardan kurtulma, bireysel girişim gücü gibi değer sistemleriyle, öğrenim düzeyi arasında bir ilişki bulunduğu ve bununda geleneksel geniş ailenin çözülmesi ve çekirdek aileye geçiş eğilimi ile yakından ilişki olduğu ileri sürülmektedir.

Okur-yazar olmayan erkek ve kadınların oranı oldukça düşüktür. Karaçavuş köy merkezinde okur-yazar olmayan oranı parmakla gösterilecek kadar az iken, köye bağlı Maluşağı mezrasında okur yazar sayısı azdır.

Tablo - 22 : Köyde Hane Halkı Başkanlarının Öğrenim Durumları ve Aile Biçimi

Öğrenim Durumu	KARAÇAVUŞ KÖYÜ										TOPLAM
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile				
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%			
Okur-yazar değil	2	3.85	-	-	-	-	-	-	2	3.85	
Okur-yazar	8	15.38	1	1.92	1	1.92	1	1.92	11	21.15	
İlkokul mezunu	22	42.31	-	-	-	-	-	-	22	42.31	
Ortaokul mezunu	7	13.46	-	-	-	-	-	-	7	13.46	
Lise ve dengi okul mezunu	9	17.31	-	-	-	-	-	-	9	17.31	
Yükseköğül veya Üniversite mezunu	1	1.92	-	-	-	-	-	-	1	1.92	

Eğitim durumu ile aile biçimi ilişkisi için bakıldığı zaman hane halkı başkanlarının öğrenim düzeyleri ile aile biçimleri arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Öğrenim düzeyi yükseldikçe, çekirdek aile oranı artmaktadır. Hatta köyde ilkök, ortaokul, lise ve yüksekokul düzeylerinde geleneksel geniş aileye rastlanmamıştır. Geleneksel ve geçici geniş ailelerin hane halkı başkanları, düşük öğrenim düzeyine sahiptirler.

Tablo - 23 : Köyde Hane Halkı Başkanlarının Eşlerinin Öğrenim Durumları ve Aile Biçimi

Öğrenim Durumu	KARAÇAVUŞ KÖYÜ							
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okur-yazar değil	11	21.15	-	-	-	-	-	-
Okur-yazar	8	15.38	1	1.92	1	1.92	-	-
İlkokul mezunu	22	42.31	-	-	-	-	1	1.92
Ortaokul mezunu	6	11.54	-	-	-	-	-	-
Lise ve dengi okul mezunu	2	3.85	-	-	-	-	-	-
Yüksekokul veya Üniversite mezunu	-	-	-	-	-	-	-	-

6. Hane Halkı Başkanlarının Yaşı, Evlilik Süresi ve Aile Biçimi

Geleneksel geniş aile biçimine, 60 ve daha yukarı yaşlardaki hane halkı başkanlarının bulunduğu ailelerde rastlanılmaktadır. Doğal olarak ataerkil özelliğe sahip olan geleneksel geniş ailede, otorite en büyük erkeğe yani babaya ait olduğundan dolayı; bu aile biçiminin en yüksek yaş grubu içinde yer alan hane halkı başkanları arasında görülmesi oldukça normaldir.

Tablo - 24 : Köydeki Hane Halkı Başkanlarının Yaşı ve Aile Biçimi

Hane Halkı Başkanlarının Yaşı	KARAÇAVUŞ KÖYÜ							
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
19 ve daha azadı	1	1.92	-	-	-	-	-	-
20 - 29	2	3.85	-	-	-	-	-	-
30 - 39	4	7.69	-	-	-	-	1	1.92
40 - 49	8	15.38	-	-	1	1.92	-	-
50 - 59	12	23.08	-	-	-	-	-	-
60 ve daha yukarı	22	42.31	1	1.92	-	-	-	-

Buraya kadar elde edilen bulgular, her ne kadar geleneksel geniş ailenin çözüldüğü ve ailelerin bir çok faktörün etkisiyle çekirdekleştiği yönünde gözüküyorsa da, bu durum sadece yapısal bir çalışınlar, belirli bir süre için de olsa köye dönerek baba evinde kalmakta ve geçici bir süre geleneksel ilişki kalıpları içinde yaşamaktadırlar. Yani, belirli bir süre içinde olsa, tekrar geleneksel geniş aileye ait tüm özellikler ve ilişkiler bu kısa dönemde hayata geçmektedir. Bundan dolayı, her iki köydeki aile biçimleri dinamikler ve aile biçimleri, zaman içerisindeki koşullara göre, çekirdekleşmekte veya genişlemekte, ya da hane halkı sayısı azalabilmekte veya artabilmektedir. Bu durum, aile biçimine veya hane halkı sayısına bakarak, "kırsal kesim ailesi"nin anlaşılmasının ne kadar zor olduğunu ve böyle bir değerlendirmenin eksik olacağını göstermektedir.

Tablo -25 : Köydeki Hane Halkı Başkanlarının Evlilik Süresi ve Aile Biçimi

Evlilik Süresi	KARAÇAVUŞ KÖYÜ							
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1 - 3	2	3.85	-	-	-	-	-	-
4 - 6	4	7.69	-	-	-	-	-	-
7 - 9	6	11.54	-	-	-	-	-	-
10 - 12	7	13.46	-	-	-	-	-	-
13 - 15	6	11.54	-	-	-	-	-	-
16 yıl ve daha fazla	24	46.15	1	1.92	1	1.92	1	1.92

D. TOPLUMSAL - EKONOMİK ÖZELLİKLER VE AİLE BÜYÜKLÜĞÜ İLİŞKİLERİ

Karaçavuş köyünde ortalama hane halkı büyüklüğü, 3,8'dir. Bu ortalama, Türkiye Genel Nüfus Sayımındaki 5.2 oranında, 1988 Türk Aile Yapısı Araştırması'nda saptanan genel 4.75 oranının yanı sıra, yine aynı araştırmadaki Doğu ve Güney Doğu Anadolu kırsal kesimindeki hane halkı büyüklüğü ortalaması 6.48 oranının oldukça altında kalmaktadır.

Bu ortalama araştırılan köyün birkaç kilometre uzağında bulunan ve 1950 yılında Erdentuğ tarafından araştırılan Elazığ'a bağlı Hal ve Sün köylerindeki ortalama hane halkı büyüklüğü olan 5.6 oranının da altında kalmaktadır. Bütün bu örnekler, köylerin birbirinden ne kadar farklı olduğu açısından önem taşımaktadır.

Tablo - 26 : Köydeki Aile Biçimi ve Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü

Aile Biçimi	Karaçavuş Köyü
Çekirdek Aile	3.6
Geleneksel Geniş Aile	10.0
Geçici Geniş Aile	8.0
Parçalanmış Aile	3.0
TOPLAM	3.8

Köydeki aile biçimlerinin ortalama hane halkı büyüklüğüne bakıldığında, büyük farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklarda, ekonomik yapı ile toplumsal yapı arasında ilişki önemli bir yer tutmaktadır. Hane halkının gelir düzeyi yükseldiği zaman, kalabalık nüfusun ekonomik ihtiyaçları kolaylıkla karşılanabileceği için, gelir düzeyi arttıkça hane halkı büyüklüğü de artmaktadır. Gelir düzeyi düştükçe, kalabalık nüfusun ihtiyaçlarını karşılamakta zorlaştığı için, hane halkı büyüklüğü azalmaktadır. Köyde en büyük gelir grubunda yer alan geleneksel geniş ailelerin hane halkı büyüklüğü ortalaması, Karaçavuş'ta 10'dur. Yine çekirdek ailenin ortalaması Karaçavuş'ta 3,6'dır. Çekirdek aile oranının yüksek olmasına rağmen, hane halkı büyüklük ortalamasının düşük oluşunun nedeni, çalışmak ve eğitim için köyden ayrılanların çok fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Aile biçimi ile aile büyüklüğü arasındaki ilişki incelendiği zaman, dört farklı aile biçiminde de ortalama kişi sayısının

beklenen doğrultuda farklar gösterdiği görülmektedir. Karaçavuş köyünde, çekirdek ailelerdeki ortalama kişi sayısı 3.6, geçici geniş ailelerde 8, geleneksel geniş ailelerde 10, parçalanmış ailelerde ise 3'tür.

Tablo -27 : Köyde Hane Halkı Büyüklüğü

Hane Halkı Büyüklüğü	Karaçavuş Köyü	
	Sayı	%
2	18	34.62
3	10	19.23
4	7	13.46
5	5	9.42
6	3	5.77
7	4	7.69
8	3	5.77
9	1	1.92
10 +	1	1.92
TOPLAM	52	100.00

Karaçavuş köyünde hane halkı büyüklüğü araştırıldığında, hanelerde bulunan kişi sayısı oldukça düşük çıkmaktadır. Bunun başlıca nedeni ise, köyden dışarıya çalışmaya ve okumaya nüfusun çok olmasıdır. Her haneden sürekli ve sürekli olmak üzere, bir veya birden fazla kişi köy dışında bulunmaktadır. Bu durum, köylerdeki aile büyüklüğünün belirlenmesini güçleştirmektedir. Özellikle çekirdek ailede bulunan kişi sayısının düşük görülmesinin nedeni, bu toplumsal hareketliğin fazla oluşudur.

Tablo -28 : Köydeki Meslek Grupları ve Hane Halkı Büyüklüğü

Meslek Grupları	KARAÇAVUŞ KÖYÜ (Hanede bulunan kişi sayısı)									
	1-3		4-6		7-9		10 +		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çiftçilik	26	92.86	2	7.14	-	-	-	-	28	100.00
Hayvancılık	1	20.00	3	60.00	1	20.00	-	-	5	100.00
Çiftçilik-Hayvancılık	-	-	5	38.46	7	53.85	1	7.69	13	100.00
Ortakçılık-Yarancılık	-	-	2	100.0	-	-	-	-	2	100.00
Şoför	1	33.33	2	66.67	-	-	-	-	3	100.00
Memur	-	-	1	100.0	-	-	-	-	1	100.00

Meslek ve aile büyüklüğü arasındaki ilişki açısından Karaçavuş köyünde tarım işçisi, çiftçilik gibi mesleklerle uğraşanla-

rın yanı sıra hane halkı başkanı ev kadını ve işsiz olan aileler, çoğunlukla bir ile üç kişilik hane halkı büyüklüğüne sahiptirler. Çiftçilik, hayvancılık, ortakçılık – yarıcı – ve hayvancılıkla uğraşan ailelerde, emek gücüne duyulan ihtiyaçtan dolayı, hane halkı büyüklüğü diğer mesleklerle uğraşan ailelere göre daha fazladır. Yani emek gücüne duyulan ihtiyaç, bir yandan doğurganlığı etkilemekte, diğer yandan bu ailelerde yaşayanların tüm ihtiyaçlarını karşılaması, aile biçimi ve büyüklüğünün aynı kalmasını sağlamaktadır.

Tablo - 29 : Köydeki Hanelerin Yıllık Geliri ve Hane Halkı Büyüklüğü

Hanelerin Yıllık Geliri (1000 olarak)	KARAÇAVUŞ KÖYÜ									
	1 - 3		4 - 6		7 - 9		10 +		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1.500 ve daha az	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.501 - 3.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.001 - 4.500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4.500 - 6.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.001 - 7.500	5	100.0	-	-	-	-	-	-	5	100.00
7.501 - 9.000	6	100.0	-	-	-	-	-	-	6	100.00
9.001 - 10.500	7	100.0	-	-	-	-	-	-	7	100.00
10.501 - 12.000	6	75.00	2	25.00	-	-	-	-	8	100.00
12.001 - 13.500	4	57.14	3	42.86	-	-	-	-	7	100.00
13.501 - 15.000	-	-	5	100.0	-	-	-	-	5	100.00
15.001 - 16.500	-	-	4	100.0	-	-	-	-	4	100.00
16.501 ve daha fazla	-	-	1	10.00	8	80.00	1	10.00	10	100.00

Gelir düzeyi ve aile büyüklüğü arasındaki ilişki incelendiğinde, köyde hane halkı büyüklüğü ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Gelir düzeyi arttıkça, hane halkı büyüklüğü de artmakta; gelir düzeyi azaldıkça hane halkı büyüklüğü de azalmaktadır. Hane halkının büyüklüğü, gerekli olan emek gücüne sahip olma ve yüksek gelir getiren işlerin yapılmasına bağlı olmaktadır.

Karaçavuş köyünde hane halkı büyüklüğünde etkili olan önemli faktörleri şu biçimde sıralayabiliriz: Yüksek gelir getiren işlerin yapılması (çiftçilik-hayvancılık, traktör yarıcılığı gibi); yüksek gelir

getiren işlerin yapılması için gerekli olan mülkiyete (toprak mülkiyeti) veya modern tarım araçlarına sahip olma durumu, elde edilen gelirden hane halkının yararlanmasını sayabiliriz. Hane halkı büyüklüğünde etkili olan toprak mülkiyeti ile ilişkiler, modern tarım araçlarından traktöre sahip olma ile hane halkı büyüklüğü ilişkisi verilmiştir. Elde edilen bulgular, mülkiyete ve traktöre sahip olma ile hane halkı büyüklüğü arasındaki anlamlı bir ilişki olduğu yönünden çıkmıştır.

Tablo - 30 : Köydeki Sahip Olunan Toprak Büyüklüğü ve Hane Halkı Büyüklüğü

Toprak Bütünlüğü (Dönüm olarak)	KARAÇAVUŞ KÖYÜ									
	1 - 3		4 - 6		7 - 9		10 +		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toprağı olmayanlar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1 - 10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11 - 20	4	100.00	-	-	-	-	-	-	4	100.00
21 - 30	6	100.00	-	-	-	-	-	-	6	100.00
31 - 40	7	100.00	-	-	-	-	-	-	7	100.00
41 - 50	10	100.00	-	-	-	-	-	-	10	100.00
51 - 60	1	20.00	4	80.00	-	-	-	-	5	100.00
61 - 70	-	-	2	100.00	-	-	-	-	2	100.00
71 - 80	-	-	1	100.00	-	-	-	-	1	100.00
81 - 90	-	-	1	100.00	-	-	-	-	1	100.00
91 - 100	-	-	5	100.00	-	-	-	-	5	100.00
101 ve daha fazla	-	-	2	18.18	8	72.73	1	9.09	11	100.00

Tablo - 31 : Köyde Traktöre Sahip Olma ve Hane Halkı Büyüklüğü

Traktöre Sahip Olma Durumu	KARAÇAVUŞ KÖYÜ									
	1 - 3		4 - 6		7 - 9		10 +		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Traktörü var	-	-	-	-	6	85.71	1	14.29	7	100.00
Traktörü yok	28	82.22	15	33.33	2	4.44	-	-	45	100.00

E. AİLE BİÇİMİ İLE İLGİLİ DEĞERLER VE NÖRMLAR

Aile biçimlerinin çeşitliliği, toplumsal ve bireysel davranışların ve tercihlerin bir sonucudur. Aile biçimlerinin gerçekte gözlenen durumu ve değişim süreciyle, aile biçimi konusundaki değer ve normlar arasındaki ilişkiler incelenmelidir. Çünkü toplumsal kültürel yapı içinde, gerçekte gözlenen "alan" ile, değerler sistemine göre "olması gereken" ya da

"İstenen" norm ve idealler arasındaki ilişki aynı olmamaktadır.

Tablo - 32 : Gelecekte Evli Oğullarıyla Oturmayı İsteyen Babalar ve Aile Biçimleri

Karaçavuş Köyü	Oturmak İsteyenler		Oturmak İstemeyenler		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çekirdek Aile	28	57.14	21	42.86	49	100.00
Geleneksel Geniş Aile	1	100.00	-	-	1	100.00
Geçici Geniş Aile	1	100.00	-	-	1	100.00
TOPLAM	30	58.82	21	41.18	51	100.00

Aile biçimleriyle ilgili tutum ve değerleri ölçebilmek amacıyla, hane halkı başkalarının ve eşlerinin, çocukları büyüyüp evlendikten sonra onlarla oturmayı isteyip-istemedikleri incelenmiştir.

Karaçavuş köyünde, çekirdek ailelerdeki babaların yüzde 57.14'ü erkek çocukları evlendikten sonra birlikte oturmak istemektedir.

Karaçavuş köyünde çekirdek ailedeki annelerin yüzde 73.47'si, geleneksel ve geçici geniş aileler ile parçalanmış ailelerdeki annelerin tümü gelecekte erkek çocuğu büyüyüp evlendikten sonra da birlikte oturmak istemektedir.

Tablo - 33 : Gelecekte Evli Oğullarıyla Oturmayı İsteyen Anneler ve Aile Biçimleri

Karaçavuş Köyü	Oturmak İsteyenler		Oturmak İstemeyenler		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çekirdek Aile	36	73.47	13	26.53	49	100.00
Geleneksel Geniş Aile	1	100.00	-	-	1	100.00
Geçici Geniş Aile	1	100.00	-	-	1	100.00
Parçalanmış Aile	1	100.00	-	-	1	100.00
TOPLAM	39	75.00	201	100.00	52	100.00

Geniş aile normunun nedeni, geleneksel geniş ailenin zenginlik göstergesi sayılıp, idealize edilmesinden kaynaklanmaktadır. Her iki köy halkının da günümüzde, hâlen geniş aile normunu taşımasında, köklü geleneksel anlayış ve köyden göç etmiş ailelerin belirli süreçler içinde olsa, köye dönerek baba evinde

kalmaları, geleneksel ilişkilerin yaşatılmasında etkili olmaktadır. Hatta bu süreç içerisinde ailenin düzenli ve uyumlu yaşaması, geleneksel geniş aile isteğini perçinlemektedir.

Tablo - 34 : Gelecekte Evli Kızıyla Oturmayı İsteyen Babalar ve Aile Biçimleri

Karaçavuş Köyü	Oturmak İsteyenler		Oturmak İstemeyenler		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çekirdek Aile	24	48.98	25	51.02	49	100.00
Geleneksel Geniş Aile	1	100.00	-	-	1	100.00
Geçici Geniş Aile	1	100.00	-	-	1	100.00
TOPLAM	26	50.98	25	49.02	51	100.00

Karaçavuş köyünde, babaların evli oğullarıyla oturmayı isteme oranı ile evli kızlarıyla oturmayı isteme oranı arasında çok fazla bir fark görülmemektedir. Bunun nedeni ise, Karaçavuş köyünde kız ve erkek çocuklara atfedilen değerin aynı ya da birbirine yakın derecelerde olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo - 35 : Gelecekte Evli Kızıyla Oturmayı İsteyen Anneler ve Aile Biçimleri

Karaçavuş Köyü	Oturmak İsteyenler		Oturmak İstemeyenler		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çekirdek Aile	28	57.14	21	42.86	49	100.00
Geleneksel Geniş Aile	1	100.00	-	-	1	100.00
Geçici Geniş Aile	1	100.00	-	-	1	100.00
Parçalanmış Aile	1	100.00	-	-	1	100.00
TOPLAM	31	59.62	21	40.38	52	100.00

Köyde, annelerin kız çocukları büyüyüp evlendikten sonra birlikte oturmayı istemeleri oranı, düşüktür. Ancak yine de, kız çocuklarıyla oturmayı isteyen anne ve babaların, her ne biçimde olursa olsun geniş aile idealini hâlen taşıdığı görülmektedir.

3. AİLENİN KURULUŞ BİÇİMİNDEKİ DEĞİŞMELER

Belirli aile biçimlerinin ortaya çıkardığı evlenme kuralları, incelenirse; gele-

neksel geniş ya da çekirdek aile biçimleri, ailenin kurulması sürecini, evlenme biçimini, eş seçimini ve evlenme yaşlarını da farklı yönde etkilemektedir. Geleneksel törelere uygun, masraflı düşün törenleri ve başlık verilmesini gerektiren evlenme biçimleri, bağımsız çekirdek ailelerin kurulmasını önlemektedir. Çünkü bu durum evlenen oğlun, evlenme bedelini (masraflarını) karşılamak için hiç olmazsa bir süre baba evinde kalıp çalışmasını gerektirmektedir. Bu geleneksel uygulama, geleneksel ailenin günümüzde de varlığını sürdürmesinde etkili olmaktadır.

A. EVLENME BİÇİMLERİ

Evlenme biçimi ile ilgili en önemli sorun, evlenecek kişilere tanınan eş seçme özgürlüğüdür. Ailenin maddi ya da prestij açısından, yeni evlenmeden doğan büyük bir kazancı ya da kaybı yoksa, çoğunlukla evlenenlerin ya evlenecek olan kız ve erkek adayların düşüncesi alınarak, ailelerin karşılıklı olarak evliliği kararlaştırması ile veya evlenecek olan kız ve erkek adayların eş seçimini kendisi yapması ve evlilik kararı konusunda ailelerin onayını alması gibi uzlaştırıcı yollarla yapılmaktadır.

Tablo - 36 : Köyde Kadınların Evlenme Biçimi

Karar Verme	Karaçavuş Köyü	
	Sayı	%
Kendi rızası olmadan ailenin kararı ile	6	11.54
Kendi rızası, ailenin kararı ile	19	36.54
Kendi kararı, ailenin rızası ile	15	28.85
Kaçma	11	21.15
Kaçırılma	1	1.92
TOPLAM	52	100.00

Aile oluşturduğu topluluk içerisinde evlilikle ilgili; seks yasağı, soy izleme, yöresel yerleşme, otorite, miras benzeri konularda bir dizi kurallar, âdetler, töreler koymakta ve düzenlemeler yapmakta-

dır. Bunların tümünün birer kurum olarak gelişmesi ve yaygınlaşması yanında, topluluklardan topluluklara kimi değişiklikler göstermesi, toplulukların yaşam biçimlerinin farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Bu kurumsal ayrımlar ve düzenlemeler, yaşam biçimlerine bağlı olarak anlam ve değerlerle yükümlüdür. Bir toplulukta salt yasak sayılanlar, diğer bir toplulukta serbest, serbest olanlar da bir başkasında sınırlı olabilmektedir.

Karaçavuş köyünde, evlenmelerde, ailelerin etkisi diğer köye göre daha az olmaktadır. Kızların kendi kararlarını alma eğiliminin yüksek çıkmasında, kız çocuğuna ve erkek çocuğa atfedilen değerlerin aynı ve yakın olması önemli rol oynamaktadır. Aileler, evlilik konusunda söz sahibi olmayı ya da olumlu-olumsuz herhangi bir öneride bulunmayı hiç istememektedirler. Çünkü evliliğin bir rıza kapısı, sevgi-gönül birliği olduğunu, bundan dolayı, bu işe esas evlenecek çiftlerin karar vermesi gerektiğini savunmaktadırlar. Büyüklerin yapacağı şeyin ise, o gençlerin isteklerini yerine getirmek, onlara rahat bir yuva hazırlamak olması gerektiği düşüncesi köyde yaygındır.

Tablo - 37 : Aile Biçimine Göre Erkeklerin Evlenme Kararını Etkileyenler

Etkisi Olan	KARAÇAVUŞ KÖYÜ							
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ana-baba	13	25.00	1	1.92	1	1.92	1	1.92
Akrabalar	4	7.69	-	-	-	-	-	-
Kendisi	30	57.69	-	-	-	-	-	-
Tanıdık büyükler	1	1.92	-	-	-	-	-	-
Arkadaşları	1	1.92	-	-	-	-	-	-

İster soy devamını sağlama, ister seks güdüsüne duyulan doyumunu meşrulaştırma, isterse bir üretim birimi kurma amacına yönelik evlenmeler, bir olanak yarat-

ma ve hazırlama sorunudur. Herkesin her zaman, herkesle evlenemeyeceği bir toplumsal kuraldır. Bu olanaklar, kimi topluluklarda çocuklarını denetleme hakkına sahip aileler tarafından karşılanır ya da bireysel çabalarla gerçekleştirilir. Geleneksel topluluklarda evlenme, bireylerden çok, aileleri birbirine bağlar ve evlenmede karar organı hane halkı başkanıdır.

Tablo - 38 : Aile Biçimine Göre Erkeklerin Evlenmesinde Son Kararı Veren

Etkisi Olan	KARAÇAVUŞ KÖYÜ									
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ana-baba	13	25.00	1	1.92	1	1.92	1	1.92	16	30.77
Akrabaları	4	7.69	-	-	-	-	-	-	4	7.69
Kendisi	32	61.54	-	-	-	-	-	-	32	61.54

Köyde, aile biçimi ile evlenme biçimi ilişkilerine baktığımızda, geleneksel geniş ve geçici geniş ailelerde evlilik kararının alınmasında ailenin hâkim olduğu görülmektedir. Çekirdek ailelerde ise, kararlar alma sürecinde ailenin etkisi daha az olmaktadır. Yani aile biçiminin evlenme kararına etkisi, ailenin geniş veya çekirdek olmasına göre değişmektedir. Çekirdek ailelerde, ana-babanın evlilik kararının alınması ve son kararın verilmesindeki etkisi az olduğu hâlde; geleneksel geniş ve geçici geniş ailelerde bu etki çok fazla olmaktadır. Özel yaşantının çok önemli bir parçası olan eş seçme ve evlenme konularında, kadınların büyük ço-

Tablo - 39 : Köyde Aile Biçimine Göre Hane Halkı Başkanlarının Eşleriyle İlk Tanışma Biçimi

Etkisi Olan	KARAÇAVUŞ KÖYÜ									
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Akraba	12	23.08	-	-	-	-	1	1.92	13	25.00
Aynı Köyden	26	50.00	-	-	1	1.92	-	-	27	51.92
Ailesi Aracılığıyla	8	15.38	-	-	-	-	-	-	8	15.38
Nişan yada nikahları sırasında	3	5.77	1	1.92	-	-	-	-	4	7.69

ğunluğu gibi, erkeklerin de önemli bir kısmı ailesinin etkisinde kalmaktadır. Geleneksel geniş ailelerde, gerek kızların, gerek erkeklerin evlenme kararını alma ve son kararı verme işlemi, hane halkı başkanı tarafından belirlenen bir süreç içinde gerçekleştirilmektedir. Bu etki, çekirdek ailelerde azalmaktadır.

Tablo - 40 : Köyde Aile Biçimine Göre Eşlerarası Akrabalık İlişkisi

	KARAÇAVUŞ KÖYÜ									
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçirdi Geniş Aile		Parçalanmış Aile		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Akraba	12	23.08	-	-	-	-	1	1.92	13	25.00
Akraba değil	37	71.15	1	1.92	1	1.92	-	-	39	75.00

Karaçavuş köyünde, evlilik öncesi tanışma şekli verilmiştir. Hane halkı başkanları ve eşlerinin çoğunluğu birbirini evlenmeden önce tanımaktadır. Maluşağı mezarı hariç, kaç-göç olmadığından evlilik öncesinde birbirleriyle tanışma ve uzun bir arkadaşlık dönemi geçirdikleri, konuşma fırsatı buldukları ve bundan sonra evlendikleri gözlenmektedir.

Köyde, yüzde 25'i akraba evliliği yapılmıştır. Akraba evliliğinin köyde görülmesinin nedeni ise, bildik biriyle evliliğin daha iyi olduğuna inanılması gösterilmektedir.

B. KARAÇAVUŞ KÖYÜNDE AKRABA EVLİLİĞİ

Toplum ve topluluklar içerisinde, evlilikle ilgili, seks yasağı, soy izleme, yerleşme, otorite, miras benzeri konularda bir dizi kurallar âdetler, töreler koyulmakta ve düzenlemeler yapılmaktadır. Evlilikler, gruplar arası dayanışma ve ilişkileri pekiştiren bir değişim sistemidir. Böylece bir değişim olarak evlilik, aslında ticaret, dostluk ve bunun gibi diğer ilişkilerin de

bulunduğu gruplar arasında görülmektedir. Eş seçimini, uzun sürede gruplar arası tercih içinde ya izin verilen ya da yasak edilen evlilik kuralları biçimlendirmektedir. Tercihli evlilik kurallarının oldukça kesin belirlendiği toplumlarda evlilik, bireyler arası bir kontrat değil, gruplar arası bağlayıcı bir anlaşma yerine geçmektedir. Kırsal topluluklarda, evliliklerin bireysel tercihlere göre değil, ailelerin tercihine göre yapıldığı görülmektedir. Ailelerin yararı göz önünde tutularak ortaya çıkan tercihli evlenmelerin giderek kural biçimini alması, ayrıca aileler arası değişimin karşılığı olarak başlık parası alınması geleneğinin sürdürülmesi de ailenin çocukları üzerindeki kontrolünü artırma geniş aile kurumunu yaşatma çabası olarak görülmektedir.

Tablo - 41 : Köyde Aile Biçimine Göre Eşlerarası Akrabalık Derecesi

Akrabalık Derecesi	KARACAVUŞ KÖYÜ									
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Amca kızı	1	7.69	-	-	-	-	-	-	1	7.69
Dayı kızı	2	15.38	-	-	-	-	1	7.69	3	23.08
Hala kızı	2	15.38	-	-	-	-	-	-	2	15.38
Teyze kızı	2	15.38	-	-	-	-	-	-	2	15.38
İkinci kuşak kuzen	5	38.46	-	-	-	-	-	-	5	38.46
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	12	92.31	-	-	-	-	1	7.69	13	100.0

Kırsal topluluklarda evlenmelerin denetlenmesinde önemli rolü olan akrabalar arası tercihli evlenme biçimleri, her iki köyde de görülmektedir. Karaçavuş köyünde yüzde 25 oranında akraba evliliği yapıldığı görülmektedir. Görüleceği gibi Karaçavuş köyünde ise, eşiyle akraba olan hane halkı başkanlarının, yüzde 38.46'sı ikinci kuşak kuzenle, yüzde 23.08'i teyze kızıyla, yüzde 15.38'i hala kızıyla, yüzde 15.38'i teyze kızıyla, yüzde 7.69'u amca kızıyla evlenmişlerdir.

Karaçavuş köyünde (Maluşağı mezra-

sı hariç), yakın akraba evliliği, sadece ailenin zorlamasıyla dayı kızları ile yapılmaktadır. Karaçavuş'ta kardeş çocukları arasında (yani amca çocukları arasında evlilik), hoş karşılanmamaktadır. Köyde musahiplik, kirvelik gibi sonradan elde edilmiş akrabalar arasında evlilik yapılmaz. Ülkemizdeki Alevî-Bektaşî inancında olanlar arasında musahip (yol kardeşi) edinen kişilerin gerek kendi aralarında, gerek çocukları arasında evlilik yapılmamaktadır. Sonradan elde edilen bu akrabalık, içten evlilik yasağı kapsamına girmektedir. Bu tür evlenme yasağı "Dede" ile "talip" arasında da bulunmaktadır. Yasaklanan bu tür ilişkileri, her ne nedenle olursa olsun görmezlikten gelmek, topluluk dışına itilmek, yani "düşkünlük" ile cezalandırılmaktadır.

C. BAŞLIK GELENEĞİ

Başlık parası, dünyanın birçok ülkesinde görülen, evlenme ile ilgili en yaygın kültür kalıplarından birisidir. Başlık geleneğinin ülkemizde oldukça yaygın bir uygulaması mevcut bulunmaktadır.

Tablo - 42 : Köyde Aile Biçimine Göre Evlenmelerde Başlık Geleneği

Başlık Geleneği	KARACAVUŞ KÖYÜ									
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Verildi	12	23.08	1	1.92	1	1.92	-	-	14	26.92
Verilmedi	37	71.15	-	-	-	-	1	1.92	38	73.08

Evlenecek erkeğin ya da akrabanın, kız babası veya akrabalarına yaptığı bir ödeme olan başlık geleneği ile evlenme kentlerden köylere doğru gittikçe artmaktadır. Başlık geleneğinde ödemenin biçimi ve miktarı, toplumdan topluma ve aynı toplum içinde de yöreden yöreye değişmektedir. Başlık, kırsal topluluklarda yaygın olan ve evlenmeyi güçleştiren bir uygulamadır. Başlık olgusu, örf ve âdetle-

re, ekonomik nedenlere ve kadın konusundaki zihniyete dayanmaktadır.

Tablo - 43 : Köyde Aile Biçimine Göre Evlenmelerde Akrabalık İlişkisi ve Başlık Geleneği

Akraba olup olmadığı	KARACAVUŞ KÖYÜ									
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Akraba	3	21.43	-	-	-	-	-	-	3	21.43
Akraba değil	9	64.29	1	7.14	1	7.14	-	-	11	78.57
TOPLAM	12	85.71	1	7.14	1	7.14	-	-	14	100.00

Karacavuş köyünde evlenenlerin yüzde 26.92'si başlık vermiştir. Köye ait bulgulara baktığımızda, çekirdek ailelerin yüzde 24.49'u başlık vermiştir. Karacavuş köyünde, evliliklerde akraba olanların, akraba olmayanlara göre, başlık verme oranı oldukça düşük çıkmıştır. Bu bize akrabalar arası evliliklerde, başlık verme geleneğinin düşük oranda uygulandığını göstermektedir. Bundan dolayı da başlık vermemek için akraba evliliğinin tercih edildiği düşünülebilir.

Yeniden evlenebilmek için, başlık parası ödeme zorunda kalmanın boşanmayı güçleştirdiği, dolayısıyla çok evliliği önlediği ve toplumsal tabakalaşma sistemini koruduğu savunulara karşın; toplumsal ve ekonomik yaşam açısından olumsuz yönlerinden dolayı başlık, hemen hemen tüm araştırmacılar tarafından eleştirilen bir uygulamadır.

D. NİKAH DURUMU

Medenî Kanun'dan önce aile ilişkileri, her topluluğun kendi dinsel kurumlarıca yönetilirdi. Kırsal kesim ailesinde, erkekle kadının ya doğrudan doğruya, ya da vekilleri aracılığıyla evlenmek istediklerini iki tanık ve bir din adamı önünde belirtmeleriyle nikâh yani evlenme akdi tamam oluyordu. Hak arasında bu evlenme akdi "imam nikâhı" olarak adlandırılıyordu.

Türk Medenî Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle resmi nikâh da denilen "medenî nikâh" evlenme akdi olarak kabul edilmiştir. Ancak imam nikâhı geleneği uygulamasının tam olarak kalkması, ya da medenî nikâhın tam yaygınlaşmaması, bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. İmam nikâhı ile evlenmelerin sonucu olarak, hukuken evli olmadıkları hâlde, kendilerini evli sayan ve yakın çevrelerince de evli sayılan, çok sayıda çift onların evlilik dışı sayılan çocukları sorunu ortaya çıkmaktadır. İmam nikâhı ile kendilerini evli sananların bu birleşmelerini, hukuken geçerli bir evlilik ve evli sayanların bu birleşmelerini, hukuken geçerli bir evlilik ve bunlardan doğmuş olan çocukları da, kanuna uygun bir evlenme sonucu doğan çocuk sayma olanağı çeşitli dönemlerde çıkartılan kanunlarla sağlamaya çalışılsa da, bu önlemler yetersiz kalmaktadır.

Halk kitlelerinin eğitim düzeylerinin ve eğitim olanaklarının görece artması, iletişim araçlarının kitle eğitimine katkıda bulunacak ölçüde artmasına karşın, geleneklere bağlılığın bir sonucu olarak, imam nikâhı uygulaması, erken evlenme, başlık parası uygulaması ve kız kaçırma gibi geleneklerin etkileri hâlen sürmektedir.

Tablo - 44 : Köyde Aile Biçimine Göre Nikah Durumu

Nikah Durumu	KARACAVUŞ KÖYÜ									
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
Medenî Nikah	3	5.77	-	-	-	-	-	-	3	5.77
İmam Nikahı	1	1.92	-	-	-	-	1	1.92	2	3.85
İkisi de	45	86.54	1	1.92	1	1.92	-	-	47	90.38

Köyde nikâhsız yaşayan olmadığı görülmektedir. Köylüler nikâhsız yaşamayı pek hoş karşılamamaktadırlar. Karacavuş köyünde yalnız imam nikâhı ile evlenme oranı, her iki uygulamayı birden (hem

imam nikâhı, hem de medeni nikâhı) yaptırımlardan çok daha az yaygındır.

Karaçavuş'ta yapılan imam nikâhı, Sünnilerde yapılan imâm nikahından farklıdır. Karaçavuş köyünde nikâh (Maluşağı Mezrası hariç) "dede" tarafından kılımlmaktadır.

Köyde belirli farklılık olmakla birlikte, imam nikâhının bir gelenek olarak devam ettiği gözlenmiştir.

E. ÇOK EŞLİLİK

Karaçavuş köyünde çok eşli evlilik biçimine rastlanılmamaktadır. Birden fazla evliliğe ise, dul erkeklerin ya da dul kadınların (yine tek eşli olma koşulu ile) yeniden evlenmeleri durumlarında rastlanılmaktadır. Çok eşli evlilik biçimi, düşünce olarak bile köyde hoş karşılanmamaktadır.

F. EVLENME YAŞI

Kırsal kesimde evlilikler, erken yaşlarda yapılmaktadır. Erken evlenme ile kastettiğimiz, yasanın öngördüğü evlenme yaşından daha küçük yaşlarda yapılan evlenmedir. Bu da, kızlar için 15 (yargıç izni varsa 14) ve erkekler için 17 (yargıç izni varsa 15) yaşından önce yapılan evliliklerdir. Bu evlenmeler, hukuk açısından kuşkusuz, bir evlilik olarak nitelendirilemezler. Çünkü Medenî Kanunumuzun öngördüğü evlenme yaşından daha küçük yaşta olan kız ya da erkeğin medeni nikâh (resmi nikâh) işleminin yapılmasına olanak yoktur. Yasalarımızın evlilik için öngördüğü nikâh biçimi ise, sadece medenî nikâh'tır ve bu nedenle de, ancak medenî nikâhın mevcudiyeti hâlinde hukuk geçerli bir evlilikten söz edilebilir. Erken evlilikle kastettiğimiz, hukuki an-

lamda değil, sosyolojik anlamda bir evliliğdir. Bundan dolayı, erken evlilik hukuken gerçekleşmeyeceği için, imam nikâhı tercih edilmektedir. Kırsal kesimde yasalarda belirtilen evlilik yaşından küçük yaşta ve aralarında evlenme akdi olmaksızın, dini merasimle evlenen kadın ve erkek yasal açıdan suçlu sayılmaktadır. Ancak yine de erken evlenmeler, toplumsal bir gerçekliktir.

Tablo - 45 : Köyde Aile Biçimine Göre Hane Halkı Başkanlarının İlk Evlenme Yaşları

Evlenme Yaşı	KARAÇAVUŞ KÖYÜ										TOPLAM	
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile					
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
13 ve daha az	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14 – 15	1	1.92	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1.92
16 – 17	8	15.38	1	1.92	-	-	-	-	-	-	9	17.31
18 – 19	7	13.46	-	-	1	1.92	1	1.92	-	-	27	51.92
20 – 21	22	42.31	-	-	-	-	-	-	-	-	22	42.31
22 +	11	21.15	-	-	-	-	-	-	-	-	11	21.15

Köyde, yasal evlenme yaşının altında erkek ve kızların evlendikleri ve erken evlenmelerin de çoğunlukla geleneksel geniş aileler de yoğunlaştığı görülmektedir. Karaçavuş köyünde erkeklerin evlenme yaşı 21.18 iken, kızların evlenme yaşı 16.68'dir. Erken evlenmeler tarımsal işletmelerde insan gücünü karşılamaya yönelik bir davranış iken, günümüzde erken evlenmeye yönelik bir davranış iken, günümüzde erken yönelik tutumlar giderek değişmektedir.

Tablo - 46 : Köyde Aile Biçimine Göre Hane Halkı Başkanlarının Eşlerinin İlk Evlenme Yaşları

Evlenme Yaşı	KARAÇAVUŞ KÖYÜ									
	Çekirdek Aile		Geleneksel Geniş Aile		Geçici Geniş Aile		Parçalanmış Aile		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
13 ve daha az	2	3.85	-	-	-	-	-	-	2	3.85
14 – 15	6	11.54	-	-	1	1.92	-	-	7	13.46
16 – 17	11	21.15	1	1.92	-	-	1	1.92	13	25.00
18 – 19	9	17.31	-	-	-	-	-	-	9	17.31
20 - 21	8	15.38	-	-	-	-	-	-	8	15.38
22 +	13	25.00	-	-	-	-	-	-	13	25.00

Aile biçimleri ile evlenme yaşları arasındaki ilişkiye bakıldığında; geleneksel ve geçici geniş ailelerde hane halkı başkanları ve eşlerinin evlenme yaşları çekirdek ailelere göre daha küçüktür.

F. AİLENİN KURULUŞU İLE İLGİLİ DEĞERLER VE NÖRMLAR

Ailenin kuruluşu ile ilgili değer ve nörmlarda meydana gelen değişimleri verebilmek, mevcut uygulamaları, bugünkü tutumlar ile karşılaştırmak gerekiyor. İlk olarak ailenin kuruluş sürecinde yer alan eş seçmeyle ilgili tutumların -hane halkı başkanlarının ve eşlerinin erkek çocuklarına eş seçme tutumlarının- giderek değişmekte olduğu görülmektedir. Geleneksel anlayış olan, eş seçmenin ana-babaya ait olduğu düşüncesinin, giderek yerini eş seçmenin evlenen kız ve erkeğe ait olduğu düşüncesine bıraktığını söyleyebiliriz. Yine eş seçimi konusunda, hane halkı başkanları, seçimi daha çok erken çocukların kendisine bırakma taraftarıdır.

Tablo - 47 : Hane Halkı Başkanlarının ve Eşlerinin Erkek Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları

Tutumlar	KARAÇAVUŞ KÖYÜ			
	Hane Halkı Başkanları		Hane Halkı Başkanlarının Eşleri	
	Sayı	%	Sayı	%
Anne-baba seçmeli	10	19.23	12	23.53
Yalnız kendi seçmeli	29	55.77	23	45.10
Anne-baba ve kendisi seçmelidir	13	25.00	16	31.37
TOPLAM	52	100.00	51	100.00

Hane halkı başkanlarının ve eşlerinin, kız çocuklarının eşlerini seçme ile ilgili tutumlarında erkek çocuklarının tersine geleneksel anlayışın hâkim olduğu görülmektedir. Ancak eskiye nazaran gelenek-

sel anlayışın yavaş da olsa değiştiğini söyleyebiliriz.

Eş seçiminin anne-baba tarafından yapılması gerektiğini düşünenler: Karaçavuş köyünde hane halkı başkanlarının yüzde 30.77'si, eşlerinin yüzde 27.45'idir.

Eş seçiminin kız çocuklarının kendisi tarafından yapılması gerektiğini düşünenler: Karaçavuş köyünde hane halkı başkanlarının yüzde 46.15'i, eşlerinin yüzde 49.02'sidir.

Bu bize, değişimin eş seçimi konusunda da olduğunu göstermektedir.

Tablo - 48 : Hane Halkı Başkanlarının ve Eşlerinin Kız Çocuklarına Eş Seçme Konusundaki Tutumları

Tutumlar	KARAÇAVUŞ KÖYÜ			
	Hane Halkı Başkanları		Hane Halkı Başkanlarının Eşleri	
	Sayı	%	Sayı	%
Anne-baba seçmeli	16	30.77	14	27.45
Yalnız kendi seçmeli	24	46.15	25	49.02
Anne-baba ve kendisi seçmelidir	12	23.08	12	23.53
TOPLAM	52	100.00	51	100.00

Tablo - 49 : Hane Halkı Başkanlarının ve Eşlerinin Erkek Çocuğun Evlilik Öncesinde Kız İle Tanışmasına İlişkin Tutumları

Tutumlar	KARAÇAVUŞ KÖYÜ			
	Hane Halkı Başkanları		Hane Halkı Başkanlarının Eşleri	
	Sayı	%	Sayı	%
Normal karşılarım	25	48.08	26	50.98
İyi karşılarım	19	36.54	18	35.29
İyi karşılamam	8	15.38	7	13.73
TOPLAM	52	100.00	51	100.00

Karaçavuş köyünde ise, evlilik öncesinde evlenecek olan erkek ve kızların birbiriyle görüşmesi ve konuşması yadırganmamaktadır. Erkek çocukların evlilik öncesinde kız ile tanışması ve konuşması yalnızca Maluşağı mezrasında hoş karşılanmamaktadır.

Köylerde kızların, evlilik öncesinde

erkek ile tanışması ve konuşmasına pek izin verilmemekte ve böyle bir durum hane halkı başkanları, eşleri iyi karşılamamaktadır. Bunun nedeni ise, köy halkının büyük çoğunluğunun, gençlerin gelecekte evlenememe durumunda dedikodu ve anlaşmazlıklara neden olacağı kaygısını taşımalarıdır. Karaçavuş köyünde ise, kızların evlilik öncesinde, erkek ile tanışması ve konuşmasının yararlı olduğu ve gelecekte evlilikte anlaşmazlıkları en aza indireceği görüşünün yaygın olduğu görülmektedir.

Tablo - 50 : Hane Halkı Başkanlarının ve Eşlerinin Kız Çocuğun Evlilik Öncesinde Erkek İle Tanışmasına İlişkin Tutumlar

Tutumlar	KARAÇAVUŞ KÖYÜ			
	Hane Halkı Başkanları		Hane Halkı Başkanlarının Eşleri	
	Sayı	%	Sayı	%
Normal karşılarım	25	48.08	25	49.02
İyi karşılarım	13	25.00	14	27.45
İyi karşılamam	14	26.92	12	23.53
TOPLAM	52	100.00	51	100.00

Evlilik öncesi kız ve erkeklerin birbirini gözükmesi, konuşması ile ilgili hane halkı başkanlarının ve eşlerinin tutumları da giderek değişmektedir. Köylerde kız çocuğuna atfedilen değer artmasına bağlı olarak, tutum ve davranışlar da değişmektedir.

Tablo - 51 : Hane Halkı Başkanlarının ve Eşlerinin Başlık Geleneği İle İlgili Tutumları

Tutumlar	KARAÇAVUŞ KÖYÜ			
	Hane Halkı Başkanları		Hane Halkı Başkanlarının Eşleri	
	Sayı	%	Sayı	%
Başlık verilmeli ve alınmalı	1	1.92	1	1.96
Başlık verilmemeli ve alınmamalı	51	98.08	50	98.04
TOPLAM	52	100.0	51	100.00

Eskiden kırsal topluluklarda çok yaygın olan, başlık geleneğinin günümüzde, eskiye oranla etkisi azalmıştır. Kitle iletişim olanaklarının yaygınlaşması ve kent

ile ilişkilerin sıklığı başlıkla ilgili olarak, hane halkı başkanları ve eşlerinin tutumlarını da değiştirmiştir.

Alanda gerçekleştirilen gözlemlerden, Karaçavuş köyünde hane halkı başkanları ve eşlerinin başlık geleneği uygulamasına karşı oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo - 52 : Köyde Hane Halkı Başkanlarının ve Eşlerinin Çok Eşli Evlilik Konusundaki Tutumları

Çok Eşli Evlilik Konusundaki Tutumlar	KARAÇAVUŞ KÖYÜ			
	Hane Halkı Başkanları		Hane Halkı Başkanlarının Eşleri	
	Sayı	%	Sayı	%
Çok Eşli Evliliği Olumlu Buluyorum	1	1.92	-	-
Çok Eşli Evliliği Olumsuz Buluyorum	51	98.08	51	100.00
TOPLAM	52	100.00	51	100.00

Tablo - 53 : Köyde Hane Halkı Başkanları ve Eşlerinin Nikâh Biçimi Konusundaki Tutumları

Nikah Biçimi Konusundaki Tutumlar	KARAÇAVUŞ KÖYÜ			
	Hane Halkı Başkanları		Hane Halkı Başkanlarının Eşleri	
	Sayı	%	Sayı	%
Medenî Nikâh	8	15.38	6	11.76
İmam Nikâhı	1	1.92	1	1.96
Her ikisi de	43	82.69	44	86.27
TOPLAM	52	100.00	51	100.00

Karaçavuş köyünde ise, çok eşli evlilik yapılmadığı gibi, benimsenen bir tutum da değildir. Hane halkı başkanları gibi, eşleri de çok eşli evlilik için olumsuz görüş belirtmektedirler. Bu açıdan çok eşli evlilik her iki köy geleneği içinde yer almadığı gibi, uygulanması durumunda, köylerde yaşayanlar tarafından hoş karşılanmamaktadır.

Türk Medenî Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden bugüne yaklaşık 66 yıl geçmiştir. Bu zaman içinde geleneksel davranış ve tutumların çok fazla değişmediğini söyleyebiliriz. Kanunların yaptırım

gücü karşısında bile, geleneksel davranış kalıplarının uygulandığını; hane halkı başkanları ve eşlerinin geleneksel tutumlarının devam ettiğini göstermektedir. Karaçavuş köyünde "imam nikâhı" genelde "resmî nikâh"tan önce yapılmaktadır. Köylerde "resmî nikâh" yadsınmamaktadır. Ama geleneksel anlayış, günümüzde de devam etmektedir. Bir yandan kanunların yaptırım gücü, bir yandan bürokratik örgütlerle olan zorunlu ilişkilerin (eğitim, askerlik, miras vb. gibi ilişkilerin) baskısı altında bile, geleneksel anlayış ve davranışlar devam etmektedir.

Kırsal kesimde erkek ve kızların evlenme yaşları, kentlere oranla daha düşüktür. Karaçavuş köyüne ait erken evlenme ile ilgili bulgular, bu olguyu doğrulamaktadır. Diğer bulgular ise, Karaçavuş köyünde hane halkı başkanlarının ve eşlerinin erken evlenme davranışıyla ilgili tutumlarının değişmekte olduğunu göstermektedir. Hane halkı başkanları ve eşleri, erkeklerin evlenme yaşının, kızların evlenme yaşına göre daha büyük olması gerektiğini düşünmektedirler. Çünkü kırsal kesimde evin geçimini sağlayan erkek kabul edilmektedir. Bu anlayışa göre, er-

Tablo - 54 : Köyde Hane Halkı Başkanları ve Eşlerine Göre En Uygun Evlenme Yapısı

Evlenme Yaşı	KARAÇAVUŞ KÖYÜ							
	Hane Halkı Başkanları				Hane Halkı Başkanlarının Eşi			
	Erkek		Kız		Erkek		Kız	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
13 ve daha az	-	-	-	-	-	-	-	-
14 - 15	-	-	-	-	-	-	-	-
16 - 17	-	-	3	5.77	-	-	4	7.84
18 - 19	-	-	9	17.31	-	-	11	21.57
20 - 21	-	-	17	32.69	-	-	14	27.45
22 - 23	6	11.54	19	36.54	8	15.69	15	29.41
24 - 25	21	40.38	4	7.69	20	39.22	6	11.76
26 - 27	18	34.62	-	-	15	29.41	1	1.92
28 ve daha yukarı	7	13.46	-	-	8	15.69	-	-
TOPLAM	52	100.0	52	100.0	51	100.0	51	100.00

keğin askerliğini yapması ve ardından kendi düzenini kurabilecek bir yaşta olabilmesi gerekmektedir. Böylece yeni evlenen bir erkek ayrı bir ev açabilecek ve ekonomik zorlukları yenebilecektir.

Günümüz kırsal topluluklarında, aşırı nüfus artışı, toprakların miras yoluyla parçalanması, geleneksel tarım anlayışının sonucunda, pazara yönelik üretimin yapılamaması ekonomik zorlukları oluşturmaktadır. Bu ekonomik zorlukları ortadan kaldırmak veya en aza indirmek için, emeğin aile-içinden çıkarak, aile-dışında kullanılması gerekmektedir. Yani köylerden, istihdam olanağının yüksek olduğu kentlere doğru emek gücü göçü olduğu görülmektedir. Aile-içinden, köyden kente olan emek göçünün genelini erkekler oluşturmaktadır. Çoğunlukla gerek öğrenim, gerek askerlik hizmetini yapmak, gerekse çalışmak için köy dışına çıkan erkekler olmaktadır. Bu etmenler, erkeğin erken evlenmesini güçleştirmektedir.

Tablo -55 : Köyde Hane Halkı Başkanları ve Eşlerinin Akraba Evliliği Konusundaki Tutumları

Akraba Evliliği Konusundaki Tutumlar	KARAÇAVUŞ KÖYÜ			
	Hane Halkı Başkanları		Hane Halkı Başkanlarının Eşleri	
	Sayı	%	Sayı	%
Akraba evliliği yapılmalı	6	11.54	5	9.80
Akraba evliliği yapılmamalı	46	88.46	46	90.20
TOPLAM	52	100.00	51	100.00

Kırsal kesimde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, kent ile ulaşım olanaklarının artması, evlenmede (aile kurmada) tercih olanağını arttırmaktadır. Bunun bir sonucu olarak köyde akraba evliliği ile ilgili tutumların değiştiği görülmektedir. Yani evlilikte, akraba ve yakın komşu (bildik) dışına çıkma, toplumsal hareketlilikle birlikte artmaktadır. Köyde

de akraba evliliği, artık eskisi gibi benimsenmemektedir.

4. AİLE İÇİ İLİŞKİLER

Aile üyelerinin, farklı statü ve rollerinin olduğu, aile gibi küçük bir grupta, otoritenin genellikle aile refahını sağlamada en stratejik yeri olan kişiye verildiği bilinmektedir. Bu açıdan köy ailesinde stratejik rolü sağlayan işlerin, ev işleri ya da ücretsiz tarla işi olmadığı bellidir. Bundan dolayı bu işlerin, kadına aile içinde fazla otorite sağlayamayacağı açıktır. Aile üyelerinin, aile-içi ve ilişki ve rollerinde büyük değişiklikler olmamıştır. Erkeğin rolü evin geçimini sağlamak üzere evin dışında çalışmak ve ev dışındaki ilişkileri düzenlemektir. Kadının rolü ise, evde herkes için çevreyi yeniden üretmek, evin içinde tüketimden, üyeler arası iyi ilişkilere kadar her şeyle ilgilenmektir. Bu, genelde çok bilinen ve kabul edilmiş roller, değişik koşullarda çok çeşitlilik göstermektedir. Özellikle kadınların rolleri, evin içindeki durum değiştiği için, değişmemiş görünmesine rağmen eskisinden farklıdır.

Üç kuşağın bir arada olduğu geleneksel geniş ailelerde, gelinler ve kızlar evde iken; anne, aile-içi ilişkilerde kritik, düzenleyici rolü ve baba da otoriteyi temsil etmektedir ve ayrıca baba, aile-dışı ilişkileri yani akrabalar ve tanıdıklarla olan ilişkileri de düzenleme rolünü almıştır.

Evde çevrenin yeniden üretilmesi, yani evin temizliği, tüketimin düzenlenmesi, yemek-bulaşık-çamaşır-süpürge sözcükleri ile özetlenen işlere gelince, bunları kadının evin erkek üyeleri ile anlamlı bir oranda paylaştığı söylenemez. Aile küçülünce bazı işlere, bazı ailelerde er-

kek çocukların ve eşlerin katıldığı görülmekte ise de, bunlar çok marjinaldir.

Erkeğin rollerine gelince, ücretli olarak veya kendi işi için ya da girişimci olarak çalışarak, evin gelirini sağlamaktır. Yani erkek, üzerine düşen rolün bir gereği olarak, evin geçimini sağlamakla üzerine düşen görevi yapmaktadır.

Kadınla erkeğin rolleri ne olursa olsun ve ilişkileri kim sürdürmeyi sağlarsa sağlasın, yakın akrabalar arasındaki temas ve ilişkiler dışardan görüldüğünden çok daha sık ve kurumlaşmıştır. Bu bakımdan, yalnız oturan kadın ve erkekler dahil, bütün ailelerin ilişki ağırlığını, akrabalar arası ilişkiler oluşturmaktadır.

A. AİLEDE OTORİTE ÖRÜNTÜSÜ

Geleneksel geniş ailede görülen baba ya da erkek otoritesinin dayanağı, ekonomik kaynaklar, toplumsal statü ve aileyi ilgilendiren konularda, yönetim ve girişim yetkisinin baba ya da çoğunlukla erkeklerde toplanmasıdır. Eğer bu kaynakların bir kısmı babadan oğullara ya da kocadan kadına geçerse, ailedeki otorite örüntüsü de değişmektedir.

Tablo - 56 : Köyde Aile İçerisinde Hane Halkı Başkanlarına Göre En Çok Sözü Geçen

Sözü Geçen	KARACAVUŞ KÖYÜ	
	Sayı	%
Erkeğin	25	48.08
Kadının	2	3.85
Aile Büyüklerinin	1	1.92
Hem erkeğin, hem kadının	24	45.15
TOPLAM	52	100.00

Hane halkı başkanlarının aile-içi kararlarda en çok sözü geçen kişiyi belirtirken, kadının da etkisinden söz ederek konuya yaklaşmasını göz ardı etmemek gerekmektedir. Bu etkinin kaynağında, Ale-vî-Bektaşî inancında rızalık almadan her-

hangi bir işin yapılamayacağı temel prensibi yatmaktadır.

Aile-içi kararlara kadının katılımı, hane halkı başkanlarının eşlerince de doğrulanmaktadır. Bu da bize, Karaçavuş köyünde kadınların topluluktaki yerleri ve statülerinin, çevre köylerdeki kadınların topluluktaki yerlerine ve statülerine göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Dinsel ibadetlerin yapılması sırasında bile, kadın ve erkek, Karaçavuş köyünde aynı mekanda bulunmaktadır. Bu ortamda erkek kadar, kadının da söz hakkının olması, kadının statüsünün Karaçavuş köyünde daha yüksek olduğunu göstergesidir. Yani Karaçavuş köyünde kadının aile-içi karar alma ve verme örüntüsünde etkili olması, kadınlara atfedilen değerin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo - 57 : Köyde Aile İçerisindeki Hane Halkı Başkanlarının Eşlerine Göre En Çok Sözü Geçen

Sözü Geçen	KARAÇAVUŞ KÖYÜ	
	Sayı	%
Erkeğin	27	52.94
Kadının	-	-
Aile Büyüklerinin	1	1.96
Hem erkeğin, hem kadının	23	45.10
TOPLAM	51	100.00

Tablo - 58 : Köyde Aile-içi Karar Verme Yetkisi

KONULAR	KARAÇAVUŞ KÖYÜ									
	Erkek		Kadın		İkisi		Büyükler		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hangi akrabalarla görüşüleceğine karar verme	28	53.85	1	1.92	22	42.31	1	1.92	52	100.00
Hangi tanıdıklarla görüşüleceğine karar verme	29	55.77	1	1.92	22	42.31	-	-	52	100.00
Eve alınacak eşyalara karar verme	19	36.54	12	23.08	19	36.54	2	3.85	52	100.00
Mutfak masraflarına karar verme	15	28.85	17	32.69	20	38.42	-	-	52	100.00
Aile gelininin harcanmasına karar verme	17	32.69	4	7.69	31	59.62	-	-	52	100.00
Çocukların okutulup- okutulmayacağına karar verme	12	23.08	4	7.69	36	69.23	-	-	52	100.00
Hane halkının ne iş yapacağı konusunda karar verme	29	55.77	1	1.92	22	42.31	-	-	52	100.00

Köylerde kadın ve erkek cinsiyet rolleri, aile içinde kadının statüsü; kadın-erkek güç ilişkileri ve karar verme süreçleri, rol ayrımı/paylaşımı; değer ve tutumlarla bakıldığında; erkeğe kıyasla kadının düşük statüde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum öznel ve nesnel göstergelerle belirlenmekte, hem erkekler hem de kadınlarca bilinmekte ve geniş çapta kabullenilmekte, hatta onaylanmaktadır.

Kadın-erkek statü farklılaşması, özellikle karar verme süreçlerinde, tüketimde ve genellikle maddi olanaklarda, çevre ile ilişkilerde ve hareket özgürlüğünde kendini açıkça göstermektedir

B. ÇOCUĞUN DEĞERİ

Aile-içi ilişkilerde kadının yeri kadar, çocuğun yeri de aile dinamiğinin belirleyiciliği açısından önem taşımaktadır. Özellikle anne-baba tarafından çocuğa atfedilen değer ve çocuktan beklentiler ailenin işlerlik türünü yansıtmaktadır. Çocuğa faydacı değerler atfedilen aile sisteminde, çocuğun aileye gerçek (nesnel) katkısı yüksek olması beklenmektedir. Bu katkı hem çocukken aile ekonomisine yardım biçiminde, hem de ileride ana-babaya yaşlılık güvencesi sağlamak biçiminde belirlenmektedir. Bu bağımlı ilişkiler, çok yaygındır ve geleneksel yapının süregeldiği kesimlerde görülmektedir. Bu yapı içinde çoğunlukla çekirdek konumdaki aile, daha geniş aileye işlevsel bağlarla bağlanmaktadır.

Toplumsal-ekonomik değişime ve eğitimin katkısıyla geniş ailede aile-içi sorumluluklar azalmakta, aileler hem yapı bakımından hem de işlev bakımından küçülmekte ve genç evliler duygusal-maddî yatırımlarını ana-babalarına değil

çocuklarına yöneltmektedir. Bu açıdan, çok çocukluluk değil, az çocukluluk hem ekonomik, hem toplumsal yönden önem kazanmaktadır ve eşler arasındaki duygusal bağ da güçlenmektedir.

Ana-baba ve çocuk arasındaki bu karşılıklı bağımlılık örüntüsü, zaman içinde değişen bir süreçten oluşmaktadır. Önce çocuk, ana-babasına bağımlı bir konumdadır; sonra ise, bağımlılık ilişkisi devam etmekte fakat yüz değiştirerek yaşlı ana-babanın yetişkin evlada bağımlılığı biçimine dönüşmektedir. Bu örüntüye, özellikle geleneksel toplumsal-ekonomik yapı içinde, başta yaşlılık güvencelerinin yokluğunda ve çocuğun aileye gerçek katkısının önemli olduğu ortamda yaygın olarak rastlanılmaktadır. Nesnel gereksinimler ailenin değerler sistemini de yansıtmakta ve sıkı aile ilişkileriyle karşılıklı bağımlılığa değer verilmektedir. Ana-babaya saygılı ve bağımlı büyüyen çocuk ise ya aileyi terk etmekte, ya da onlardan ayrı bir hanede yaşasa bile duygusal ve maddî katkısını ana-babasından esirgememektedir.

Tablo -59 : Köyde Hane Halkı Başkanlarının ve Eşlerinin Çocuklarında En Çok İstedikleri Özellikler

Çocukta En Çok İstenen Özellikler	KARAÇAVUŞ KÖYÜ			
	Hane Halkı Başkanları		Hane Halkı Başkanlarının Eşleri	
	Sayı	%	Sayı	%
Ana-baba sözünü dinlemesi	15	28.85	16	31.37
Bağımsız olması ve kendine güvenmesi	6	11.54	5	9.80
Çevresinde sevilen biri olması	4	7.69	7	13.73
İyi okuması	12	23.08	9	17.65
İyi bir insan olması	15	28.85	14	27.45

Ana-baba ile çocuk arasındaki bağımlı ilişkiler sistemi ile çocuğun kişiliği hakkındaki ana-baba değer yargıları verilmektedir. Çocuğun bağımsız değil, ba-

ğımlı olması ve ana-babanın sözünü dinlemesi istenmektedir. Çocuk yetiştirme-deki bu yaygın tutumlar bireyselliği değil, karşılıklı desteği içeren topluluk değerlerini özendiricidir. Başka bir deyişle, karşılıklı bağımlılık, geleneksel toplumsal-ekonomik yapı içinde bir yaşam gereği olmanın yanında, ailenin onuru da sayılmaktadır.

Tablo - 60 : Köyde Hane Halkı Başkanları ve Eşlerinin İlk Çocukta Cinsiyet Tercihi

Cinsiyet Tercihleri	KARAÇAVUŞ KÖYÜ			
	Hane Halkı Başkanları		Hane Halkı Başkanlarının Eşleri	
	Sayı	%	Sayı	%
Erkek	31	59.62	28	54.90
Kız	2	3.85	3	5.88
Ayrım yapmam	19	36.54	20	39.21
TOPLAM	52	100.00	51	100.00

Kırsal topluluklarda çocuk aile için ayrı bir öneme sahiptir. Çocuk, aile için hem bir insan gücü, hem de anne babanın yaşlılığında kendine bakacağı bir gelecek güvencesidir. Köy ailesinde, ailenin devamını sağlama, gelecekte ailenin yaşlı üyelerine bakma ve ailenin ekonomik sorumluluğunu yüklenen bir kişi olarak erkek çocuk, kız çocuğundan ayrı bir statüye sahiptir. İlk çocuk tercihinin büyük çoğunlukla erkek olduğu görülmektedir. Bu da kız çocuğuna ve erkek çocuğuna atfedilen değer ve statünün farklı olmasına yol açmaktadır.

Erkek çocuğunun ekonomik ve psikolojik değer bakımından ne gibi özellikler taşıdığı görülmektedir. Kırsal kesimde aileden ayrılan çocukların çalışmaya başladıklarında, acil durumlarda ana-babaya para yardımında bulunmaları; gerektiğinde kardeşlerinin okul masraflarını karşılamaya yardım etmeleri; yaşlılıkta ana-ba-

balarına mali destek sağlamaları gibi konular, başlıca erkek çocuktan beklentileri oluşturmaktadır.

Kız ve erkek çocuklarından farklı beklentiler, değişik cinsiyet rolleri toplumsallaşmasına yol açmaktadır. Şöyle ki, erkek çocuktan daha çok şey beklendiğinden, ona daha çok değer verilmektedir. Çünkü erkek çocuk kırsal ortamda çoğu zaman ana-babanın tek yaşlılık güvencesi olmasının yanı sıra, ailesine saygınlık da sağlamaktadır. Böyle önemli görevleri olan erkek çocuk, kız çocuğundan daha fazla tercih edilmektedir. Özellikle erkek çocuğun üzerine ana-babasına, ailesine bakma yükü yüklenince, ailesinden bağımsızlaşması daha da güçleşmektedir.

Tablo - 61 : Köylerde Hane Halkı Başkanlarının ve Eşlerinin Erkek Çocuk İsteme Nedenleri

Çocukta En Çok İstene Özellikler	KARACAVUŞ KÖYÜ			
	Hane Halkı Başkanları		Hane Halkı Başkanlarının Eşleri	
	Sayı	%	Sayı	%
Yaşlılığımızda bize bakar	7	13.46	14	27.45
Soyumuzu devam ettirir	33	63.46	26	50.98
Tarım işlerinde yardımcı olur	12	23.08	8	15.69
Erkeği eve bağlar	-	-	3	5.88
TOPLAM	52	100.0	51	100.00

Erkeklerden farklı bir toplumsallaşma sürecinden geçen kızlar, baskı ve kontrol altında tutulmaktadırlar. Sonuç olarak kızlarda daha pasif ve çekingen bir kişilik yapısı oluşur ve bu yapı da geleneksel rol beklentilerine uymaktadır.

Ana-babanın çocuğa atfettiği, ekonomik ve psikolojik değerlerin de değiştiği görülmektedir. Kırsal kesimde artık, çocuğun ekonomik değerinin yanında psikolojik değeri de artmaktadır. Kız ve erkek çocuğa atfedilen değer ve rol beklentileri de değişmektedir.

Nesiller-arası ilişkilerde maddesel bağımlılık (ekonomik bağımlılık) azalsa bile, duygusal bağımlılık (psikolojik bağımlılık) devam etmekte ve bu ilişkiler korunmaktadır. Ana-babalar yetişkin evlatlarıyla beraber oturmayı, en azından onlara yakın olmayı yeğlemekte, yaşlıların aile dışına yaşlılara ait kurumlara gönderilmesi ve tek başlarına yaşamaya itilmeleri kırsal topluluklarda hoş görülmemektedir.

5. AİLENİN İŞLEVLERİNDEKİ DEĞİŞMELER

Ailenin işlevleri, neslin üremesi, üretim, tüketim, toplumsallaştırma, eğitim, değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması gibi bir toplumun en önemli işlevlerini oluşturmaktadır. Toplumun gelişme süreci, ailedeki yapı, rol ve işlevlerde önemli değişikliklere yol açmaktadır. Geleneksel geniş yapıdaki ailenin çözülüp, çekirdek aileye dönüşmesi, emeğin aile-dışına çıkması, kırdan kente göç, toplumsal değişimin değer yargıları, gelenekler ve görenekler üzerindeki etkisinin yarattığı değişimler, işsizlik sorununun aile üyelerine yansımaları, yükselen yaşam standartlarına erişebilmek çabasının getirdiği ekonomik sıkıntılar sorunlardan bazılarıdır. Bu tür sorunlar ailenin değişmesi ve kendini yeni durumlara uydurmasında oldukça etkili faktörler olarak sayılabilir.

Kırsal kesimde ailenin üreme işlevi, insan topluluklarının yaşantıları boyunca uyguladıkları ve geliştirdikleri toplumsal öğelerle çevrelenmektedir. Evlilik ve üremenin, kültürler arası farklılık göstermesi, toplumsal öğelerin, değişik kültürler içinde oluşması ve farklı değer yargıları ile yüklü olmasından kaynaklanmaktadır.

Kırsal kesimde kimin kiminle, kaç eşle ve hangi koşullar altında evlenebileceğine dair bir takım kurallar bulunmaktadır. Ailenin üreme işlevi yani doğurganlık üzerinde, evlilik yapısının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Toplumsal değerler ve gelenekler, eğitim düzeyi, toplumsal-ekonomik durum, annenin sağlığı ve çeşitli doğum kontrol yöntemleri doğurganlığı etkileyen önemli faktörlerdir ve bu faktörlerin dışında, evlenme yaşındaki değişimler dolayısıyla doğurganlık çağının uzaması ve kısılması doğurganlığı etkilemektedir.

Kırsal kesimdeki genç erkek nüfusun sürekli olarak kentlere göç etmesi ve dolayısıyla erkek nüfusun göreceli olarak eksik olması, evlenme yaşlarındaki yükselmenin bir nedeni olmaktadır. Evlenme yaşlarındaki yükselme ve dalgalanmalar, doğurganlığı doğrudan etkilediği gibi, bir ölçüde ailenin üreme işlevindeki değişimleri de etkilemektedir.

Karaçavuş köyünde ailelerin üreme işlevini incelediğimizde, çok çocuk doğurmanın ve çok çocuğa sahip olmanın her iki köyde de önemli olduğu görülmektedir. Bugün doğurganlık ile ilgili tutumlarda değişiklik olmakla birlikte, ailenin en önemli görevlerinin başında üreme işlevi yer almaktadır.

Tablo - 62 : Köylerde Ailelerin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	KARAÇAVUŞ KÖYÜ	
	Sayı	%
Çocuksuz	-	-
1	3	5.77
2	6	11.54
3	14	26.92
4	11	21.15
5 ve daha fazla	18	34.62
TOPLAM	52	100.00

Çocuk sahibi olamamak yani kısırılık, boşanmayı meşrulaştıran en önemli etken sayılmaktadır. Kırsal yaşamda oldukça seyrek rastlanan kısırılık olayında çözüm, boşanma yerine erkeğin doğurganlığını kanıtlamış bir dulla ya da genç bir kızla ikinci kez evlendirilmesiyle sağlanır. Yani doğurganlık ile ilgili tutumlar değişse de, üreme işlevi, ailenin en önemli işlevi olmaya devam etmektedir.

Kırsal kesimde hiç evlenmeyen kişi yok denecek kadar az olmaktadır. Bu gerçek zaman içinde değişmemiştir. Yani ailenin üreme işlevi sürmektedir.

Tablo - 63 : Köylerde Ailelere Göre İdeal Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	KARAÇAVUŞ KÖYÜ	
	Sayı	%
1	1	1.92
2	16	30.77
3	20	38.46
4	9	17.31
5 ve daha fazla	6	11.54
TOPLAM	52	100.00

Ailenin üreme işlevinin değişmesi, doğurganlığın değişmesi demektir. Doğurganlığın değişmesi, gönüllü ve bilinçli kararlarla veya bireylerin bilinçsiz davranışları sonucu olabilmektedir. Üremeye ilişkin davranışların, üremeye ilişkin bir amacı olmaması, onların bütünüyle bilinçsiz davranışlar olduğu anlamında alınmamalıdır. Örneğin, bekâr oğlunu eğitim yapmak üzere kente gönderen aile başkanı, ailenin üreme işlevinin aksadığının farkında olabilir, ancak, temel amacı doğurganlığı azaltmak değildir. Bu kararlarda, ailenin, işlevleri arasında yaptığı bir öncelik sıralaması söz konusudur. Doğurganlığın bu tür bir değişmeye uğraması, genelde ailelerin üreme işlevlerini değiştirmeye yönelik bilinçli kararları sonucu olmamaktadır.

Evlilerin doğurganlığının etkileyen faktörler de çeşitlidir. Eşlerin geçici bir süre ayrılması bunların başında gelir. Tarım ve tarım-dışı mevsimlik işçilik nedeniyle, eşlerinden bir süre ayrılanların, ya da birkaç yıllığına yurt-dışına çalışmaya gidenlerin oranı az değildir. Aile göçleri, genelde iki aşamada gerçekleşmektedir. İlk aşamada, erkek gider, yerleşir, sonra döner, eşlerini ve çocuklarını da götürür. Ailenin kente taşınması için, kimi zaman, yine birkaç yıl beklemek gerekmektedir. Kısaca, coğrafi hareketlilik, kırsal kesimde, ailede doğurganlığı azaltıcı bir rol oynamaktadır. Ancak burada amaç yine ailenin üreme işlevinde bilinçli bir değişiklik yapmak değildir.

Tablo - 64 : Köyde Doğum Kontrol Yönteminin Kullanımı

	KARAÇAVUŞ KÖYÜ	
	Sayı	%
Doğum kontrol yöntemi kullanıyoruz.	20	38.46
Doğum kontrol yöntemi kullanmıyoruz.	32	61.54
TOPLAM	52	100.00

Az sayıda çocuk sahibi olmak isteme, aileleri doğurganlığı kontrol edebilmeye yöneltmiştir. Doğurganlığı azaltmak için, köylerde gebeliği önleyici çeşitli geleneksel yöntemler geliştirilmiştir. Ayrıca bu geleneksel yöntemlerin yanında, gebeliği önleyici modern yöntemler ve kürtaj, kırsal kesimdeki ailelerin bir bölümü tarafından bilinmektedir. Köylerde doğurganlığın bilinçli olarak azaltılmasında, yöntemlerin her türü kullanılmaktadır. Ailenin üreme işlevinde bilinçli bir davranış değişikliğine gitmek, yani doğurganlığı azaltmak için gebeliği önleyici yöntemler kullanmak, düşük yapmak, üreme işlevinin değiştiğini göstermektedir.

Cinsel davranışların düzenlenmesinde, aile ve evlilik kurumu önemli rol oynamaktadır. Toplumun yeniden üretilmesi ve bireylerin cinsel güdülerinin tatmini evlilik bağı ile aile içinde karşılanmaktadır. Herkesin her zaman, herkesle evlenemeyeceği gibi; herkes her zaman herkesle cinsel ilişki kuramayacağı toplumsal bir kuraldır. Kırsal kesimde gelenek ve görenekler, karışıklığa ve düzensizliğe yol açabilecek her türlü davranışı engellemektedir. Topluluk normlarının uygulayıcısı ailedir. Kırsal kesim ailesinin toplumsal kontrol mekanizması, topluluk normlarının uygulanmasını sağlamaktadır. Aile, cinsel davranışların düzenlemesi işlevini sürdürmektedir.

Tablo - 65 : Köyde Yapılan Yiyecekler

Yiyecek Türü	KARAÇAVUŞ KÖYÜ	
	Sayı	%
Tarhana	40	76.92
Bulgur	46	88.46
Kavurma	45	86.54
Pekmez	42	80.77
Peynir	34	65.38
Yağ	32	61.54
Turşu	49	94.23
Reçel	48	92.31
Erişte	46	88.46
Sucuk ve Pestil	35	67.31
Kuru meyve	41	78.85
Ekmek	43	82.69
Salça	44	84.62

Biyolojik işlev, içinde yer alan cinsel davranışların düzenlenmesi ve insan neslinin devam ettirilmesi görevini aile günümüzde de sürdürmektedir.

Karaçavuş köyünde tüketilen yiyecek türlerinin büyük bölümü aile içinde üretilmektedir. Bu üretilen yiyecek maddelerinden yalnız köy içinde yaşayan aileler değil, dolaylı bir biçimde de olsa köy iliş-

kilerini kesmemiş, köyden göç etmiş olan aileler de faydalanmaktadır. Gerek tatil dönemi olan yaz aylarında köye gelip çalışarak bu üretime katılanlar, gerek köyden ayrılmış olan ancak köyde arazilerinin kullanımını başkalarına vermiş olan aileler, bu üretimden pay almaktadırlar.

Hatta üretime katılmayan ve köyde arazisi bulunmayan aileler bile bu üretimden pay alabilmektedir. Günümüzde köy dışında yaşayan (o köyden göç etmiş) ailelere, yiyecek gönderme geleneksel bir uygulama olarak yaşatılmaktadır. Bu da bize, ailenin ekonomik işlevinin değişerek bile olsa, bugünde sürdüğünü göstermektedir.

Tablo - 66 : Köyde Dışarıdan Satın Alınan Tüketim Maddeleri

Yiyecek Türü	KARAÇAVUŞ KÖYÜ	
	Sayı	%
Şeker	93	100.00
Çay	93	100.00
Tuz	93	100.00
Et	5	9.62
Ekmek	18	34.62
Peynir	18	34.62
Zeytin	27	51.92
Süt	3	5.77
Yumurta	1	1.92
Maya	21	40.38
Un	11	21.15

Ailenin sevgi işlevine bakıldığında, kırsal kesimde evliliklerde duygusallığa, romantizme ve nesnel gerçeklik içerisinde olandan fazla beklentilere yer verilmemektedir. Kırsal topluluk olan Karaçavuş köyünde, gerek ana-baba, gerekse ana-baba ve çocuk arasındaki ilişkinin ve birbirine bağlılığın varlığı, güven hissini uyandırmakta ve ailenin diğer işlevlerinin gerçekleşmesinde bir temel unsur olmaktadır.

Karaçavuş köyünde aileler, üyelerine bakmanın yanı sıra, her türlü maddî ve manevî zarara karşı üyelerine yardım elini uzatmaktadır. Topluluk dayanışması diye de adlandırılabilen bu özellik, her iki köyde de aile-birey, topluluk-aile arasında bulunmaktadır. Köylerdeki her zararlı hareketin topluluğa karşı yapılmış sayılması da, bu anlayışın bir göstergesi olmaktadır.

Aileler, bir kısım görevlerini sağlık, toplumsal güvenlik gibi devlet kurumlarına devretmişlerdir. Örneğin sağlık ocağının, sağlıkla ilgili ihtiyaçlara cevap vermesi, köy bekçilerinin ve çevredeki jandarmaların toplumsal güvenlik ihtiyacı karşılaması gibi.

Toplumsallaştırma işlevi, her şeyden önce aile içinde gerçekleşen bir olgudur. Bireyin, o toplumun üyesi olarak toplumdaki rolleri alması, topluma egemen olan kuralları (normları) benimsemesi, beğenmesi ilk olarak aile içinde olmaktadır. Aile, toplumsallaştırma işlevini, günümüzde okul, yönetsel birimler, yaşit, akraba, arkadaş ve komşu gibi kurum, örgüt ve gruplarla beraber gerçekleştirmektedir.

Tablo -67 : Köyde ve Köy Dışında Öğrenimlerine Devam Eden Öğrenciler

Okullar	KARAÇAVUŞ KÖYÜ	
	Sayı	%
Köy İlkokulu	-	-
Dış Merkezlerdeki İlkokullar	21	22.58
Ortaokul	28	30.11
Lise	23	24.73
Yüksekokul	21	22.58
TOPLAM	93	100.00

Karaçavuş köyünde öğrenimini sürdürmek için, köy dışında bulunanların oranına baktığımızda, eğitimin ve öğretimin

min öneminin iyice kavrandığı görülmektedir. Eğitim için, gerekli hazırlık önce aile içinde verilmektedir. Daha sonra örgün eğitim işlevini, öğrenim kurumları üstlenmektedir. Eğitim ve öğretim ile ilgili bilgi ve ilgi eskiye göre artmıştır. Eğitim, iki yönlü bir süreç içermektedir. Aile dışında eğitim ve öğrenim gören gençler, geri döndüklerinde bildiklerini ailelerine aktarmaktadırlar.

Aileler, boş zamanları değerlendirme işlevini devam ettirmektedir. Bu işlevin yerine getirilmesi sırasında aile üyelerinin bir arada bulunduğu görülmektedir. Aileler, boş zamanlarında evde televizyon seyretmek, sohbet etmek, komşulara misafirlğe gitmek ve akrabalarını ziyaret etmektedirler. Bu işlev, köy topluluklarının ilişkilerini olumlu yönde etkilemek bakımından büyük önem taşımaktadır.

Tablo -68 : Köyde Ailelerin Bir Arada Eğlenmek İçin Tercihleri

Eğlencede Edilenler	KARAÇAVUŞ KÖYÜ	
	Sayı	%
Evde birlikte televizyon seyreden	44	82.69
Evde birlikte sohbet eden	42	80.77
Komşulara misafirlğe gitmek	38	73.08
Akrabalara ziyarete gitmek	47	90.38

Su kaynaklarının çevresinde toplanarak piknik yapmak, aileler ve aile üyeleri için iyi bir boş zaman değerlendirme faaliyeti sayılmaktadır.

Tablo -69 : Köyde Ailenin Küçük Yaşlarda Çocuklara Dinî Eğitim Verme Durumu

Dinî Eğitim Verme Durumu	KARAÇAVUŞ KÖYÜ	
	Sayı	%
Dinî eğitimi veriyoruz	46	88.46
Dinî eğitimi vermiyoruz	6	11.54
TOPLAM	52	100.00

Dinî eğitim aile içinde başlamaktadır. Çocuklara çok küçük yaşta, dinî inanç ve ibadet ile ilgili bilgiler verilmeye başlanmaktadır.

Karaçavuş köyünde yaşayanlar ise, (Maluşağı mezrası hariç) Alevî-Bektaşî olmalarından dolayı, bazı resmî olanaklardan yararlanamamaktadırlar. Dolayısıyla, dinî bilgiler verme görevinin büyük bir kısmı ailelerce yerine getirilmektedir. Köyde kırkına varan (40 günlük) çocuk, artık bu dünyanın malı sayılmaktadır. Diş hedîği, sünneti yapılır ve artık bağı olduğu ortamın gelenekleri ile büyümesi için, çevre eğitimi verilir. Olayları anlayabilecek yaşa geldiğinde, kutsal ziyaret yerleri (Hacı Bektaş Veli, Abdal Musa Sultan, Karacaahmet Sultan, Şah Kulu Sultan, Kaygusuz Abdal, Seyyit Ali Sultan'ın ziyaretlerinin yerleri), suyun, yerin ve göğün hakkındaki söylenceler anlatılmaktadır. Ayrıca büyüklerin verdiği eğitim ve öğretimle, Alevî-Bektaşîliğinin kuralları, Kerbelâ, On İki İmam vb. gibi dinî konuların aktarılmasını da kapsayan bir dinî eğitim verilmektedir. Bunların öğretimi tamamen aile tarafından yapılmaktadır. Bundan sonra, öğretime rehber veya 'pir' adı verilen dinî öğreticiler yardımcı olmaktadır. Semahın (Samah da denilmekte) nasıl dönüleceğini, cemdeki sırasını ve anlamını rehber veya pir öğretmektedir. Köyde, Dede (Alevî Dedesi), rehber ve büyüklere saygıyı her çocuk aile içinde öğrenmektedir. Görüldüğü gibi inanç ve ibadetlerle ilgili bilgilerin tamamına yakını, aile tarafından öğretilmektedir. Karaçavuş köyünde aileler dinî işlevlerini günümüzde de sürdürmektedirler.

Aile, uyguladığı bilinçli toplumsallaşma süreci ile çocuğa toplumsal değer ve

normları olduğu kadar, aile-içi somut ilişkilerle de belirli karar verme kalıplarını aktarmaktadır. Bu nedenle aile hem seçme işleminin, hem de davranışının temelini veren bir öge olarak, toplumsal-siyasal bir önem taşımaktadır. Aile, bireyin siyasal değer ve süreçlerle bütünleşmesi üzerinde içerdiği katılma modeli açısından, etkili bir rol oynamaktadır. Katılma uygulamalarında, *“ortak karar almayı öğrenme”*, yaklaşımının benimsenmesi ailenin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo - 70 : Hane Halkının Siyasal Tercihleri

Siyasal Tercihler	KARAÇAVUŞ KÖYÜ	
	Sayı	%
Aynı partiye oy verilir.	46	88.46
Ayrı ayrı partileri oy verilir.	6	11.54
TOPLAM	52	100.00

Karaçavuş köyünde yaşayan ailelerle, Maluşağı mezrasında yaşayan aileler arasındaki inanç farklılığı, köyde seçime katılma oranını arttırmakta ve iki topluluğun farklı siyasal partilere oy vermesinde etkili olmaktadır. Muhtarlık seçimi mücadelesinde ise, sülaleler arasında (köy içinde yaşayan aileler arasında) kıyasıya bir mücadele yaşanmaktadır. Köyde muhtarlık seçimi, aynı zamanda bir prestij mücadelesidir. Ailelerin ortak bir davranış sergiledikleri, demokratik bir yarışır.

Köyde siyasal tercihlerde ailenin çok etkin olduğu ve ailelerin siyasal işlevinin devam ettiği görülmektedir.

IV. SONUÇ

Toplumsal-kültürel sistemin tüm öğeleri, farklı oranlarda ve biçimlerde de olsa, zaman içinde değişmektedir. Teknolo-

jik ve ekonomik yapı, toplumsal rol ve statüler, gelenek ve görenekler, insanlar arası ilişkiler, iletişim sistemleri, konut biçimleri, kişilik özellikleri ve benzeri toplumsal-kültürel sistem öğeleri, değişimin gözlendiği alanlar durumundadır. Daha genel bir ifade ile, toplumsal değişim; bir takım maddî dönüşüm süreçlerini (üretim biçimi, mekan ve yerleşim bölgelerinin organizasyonu, çevre ve yaşam koşulları gibi), toplumsal ilişkilerin değişim süreçlerini (tabakalaşma ve kurumlarla ilgili) ve psikolojik-toplumsal süreçleri (statü-rol sistemleri, kişilik özellikleri, inanç, tutum ve değerler sistemini) kapsamaktadır.

Bir kurum olan ailenin biçiminde (yani yapısında) meydana gelen değişimleri belirleyebilmek için, ailenin kuruluşundaki (yani evliliğin başlangıcındaki) aile biçimi ile bugünkü aile biçimi karşılaştırılmıştır. Karaçavuş köyünde, ilk kuruluşta geleneksel geniş aile içinde yer alan ailelerin, daha sonra geniş aileden ayrılarak çekirdek aileye dönüştüğü görülmektedir. Ayrıca ilk kuruluşta çekirdek aile biçimindeki aileler, daha sonra geleneksel geniş aileye dönüşebilmektedir. Bu da bize aile biçiminin statik bir biçimde kalmayıp, belirli evrelerde değiştiğini göstermektedir. Örneğin evlenen erkeğin aba evine yerleşmesi ve kalmasıyla geleneksel geniş aile biçimi oluşmaktadır. Bir süre sonra evli oğlun geniş aileden ayrılması ile çekirdek aile biçimine dönüş görülmekte ve daha sonra oğlun kendi yetişkin oğullarının evlenmesi ve de kendi yanına yerleşmesi ile aile biçimi yeniden geleneksel geniş aile biçimine dönüşebilmektedir.

Bu yüzden geleneksel geniş ve geçici geniş aile, sürekli bir yaşayış biçimi ola-

rak değil, bir ilişkiler biçimi olarak önem taşımaktadır. Aileler süreç içinde, geniş-çekirdek-geniş aile biçimleri içinde bulunabilmektedir. Karaçavuş köyünde, ailelerin büyük bir kısmı kuruluşta, geniş aile içinde yer almakta, bir süre sonra yaşlıların ölmesi, toprak yetersizliği ve ekonomik zorluklar, geçimsizlik gibi nedenlerden dolayı çekirdekleşmektedir. Ailenin kuşak uzunluğunun görece olarak kısalması, geniş aile ilişkilerinin gerektirdiği işlevleri yerine getirebilecek, bir düzen değişikliğini getirmektedir. Geleneksel geniş aileden, çekirdek aileye geçişte, önemli olan nokta, geleneksel geniş aile başkanının gücünün hâlâ yerinde olmasıdır. Yine ilerde, yaşlılar bakıma muhtaç hale düştüklerinde ya da babanın ölmesi durumunda (yani annenin veya bekâr kız kardeşlerin yalnız kaldığı dönemlerde), aile yeniden birleşmekte ve geçici geniş aile hâlinde yaşamaktadır. Bu ailede, hane halkı başkanı artık varsa bile baba değil, oğul olmaktadır. Yani ailede, ailenin yeniden üretilmesi sırasında ve bakıma muhtaç olan üyelerin bulunması halinde, geniş ailede ilişkileri güçlenmekte ve bir arada yaşama biçimine dönüşebilmektedir. Burada esas olan, bu dönemde üyelerin birbirine yardımcı olma geleneğidir.

Geleneksel geniş aile ilişkileri, hane halkı başkanının mesleğinden, hane halkının gelir düzeyinden, toprak büyüklüğünden ve modern tarım araçlarına sahip olma durumundan etkilenmektedir. Ailedeki biçimsel değişmelerin; aile-içi ilişki ve işlevlerini de değiştirdiğini ileri sürmek yanıltıcı bir yaklaşımdır. Köy dışına yerleşmiş ailelerin, yaz tatilinde köye dönüşüp baba evinde yaşamaları ve dolayısıyla geleneksel ilişki kalıplarına uymaları,

geleneksel geniş ve geçici geniş ailenin sürekli bir yaşam biçimi olarak değil, bir ilişkiler biçimi olarak halen sürdürüldüğüne en iyi örnek olmaktadır.

Karaçavuş köyünde ailelerin büyük çoğunluğu çekirdek aile olduğu hâlde, geleneksel ilişkilerin hâlen yaygın olması ve benimsenen ilişkiler biçimi ile ilgili değer ve normlar açısından "ideal" olarak görülen ve istenen kalıplara uygun aile biçiminin, geleneksel geniş aile olduğu görülmektedir. Bu ise, geleneksel ilişkilerin, en çok benimsendiğinin bir göstergesi olmaktadır.

Dağ köyü olan Karaçavuş 'un, kente yakınlık ve kent ile ilişkilerinin sık olduğu görülmektedir. Ancak kent ile olan ilişkilerin, köye yansımaları farklı olmaktadır. Köy mekansal bakımdan kente benzemezken, bir dağ köyü olmasından dolayı kentte bir konut sahibi olma yönünde köylüleri etkilendiği görülmektedir. Köy mekansal yapılar bakımından ele aldığımızda, köyün bütün olarak tek örnek olarak değişmediği görülmektedir.

Karaçavuş köyünde, kentte ayrıca bir konut sahibi olanların, ayın yerleşme biriminde ve bir arada yerleşmiş olmaları, kentte karşılaştıkları problemin çözümünde geleneksel çerçevenin sunduğu yardımlaşma ve dayanışma yoluyla destek sağlayabilme amacını taşımaktadır. Bu yardımlaşma ve dayanışma, daha geniş çevre ile etkileşimleri azalttığından, kentle bütünleşme gecikmekte ve köylerdeki geleneksel ilişkilerin devamı da kolayca sağlanmaktadır.

Öte yandan hane halkının sahip olduğu toprak, herkese yeterli geçimi sağlayamadığı zaman, aile işletmesi dışında köy-

de ya da çevrede başka işlere girişmek zorunda kalan yeni evli erkek, artık bir üretim birimi olmayan geniş aileden koparak, karısı ve çocuklarıyla ayrı bir ev açmakla ve tüketimini de ayırmaktadır. Ancak tüketimdeki bu ayrılma, daha çok yardımlaşmanın azalması olarak görülmektedir. Çünkü baba evinden ayrılan evli erkek çocuklara, ev için elde edilen ürünlerden az da olsa verilmektedir.

Karaçavuş köyünde hane halkının sahip olduğu toprakların, büyüklük oranının küçülmesi, parça sayısının artması, yıllık gelirlerin azalması, traktöre sahip olamama, öğrenim düzeylerinin yükselmesi, geleneksel geniş ailenin yapısal olarak hızlı bir biçimde aileye dönüşmesine ve hane halkı büyüklüğünün azalmasına neden olan faktörler olarak tespit edilmiştir.

Köyde eş seçimi, ailenin maddi ya da prestij açısından, yeni evlenmeden doğan büyük bir kazancı ya da kaybı yoksa, çoğunlukla ya evlenecek olan erkek ve kızın düşüncesi alınarak, ailelerin karşılıklı olarak evliliği kararlaştırması ile ya da evlenecek olan erkek ve kız adayların, eş seçimini kendisi yapması ve evlilik kararı konusunda ailelerin onayını alması gibi uzlaştırıcı yollarla yapılmaktadır.

Evlilik kararını çoğunlukla aileler tarafından alındığı ve evlenecek kızların da, bu kararı onayladığı görülmektedir. Ayrıca, evlenecek erkeklerin evlenme kararını vermesi ve son kararı almasında da, ailenin etkisi çok fazla olmaktadır. Karaçavuş köyünde, evlenen erkek ve kızlara aile pek karışmamaktadır. Bu da Karaçavuş köyünde erkek ve kız çocuğuna atfedilen değerin yakın olmasından kaynaklanmak-

tadır. Karaçavuş köyünde aileler, evlilik konusundaki tutumlarını daha da esnekletirmişlerdir. Köyde giderek ailelerin artık evlenmeleri biraz daha evlenecek kişilerin kendilerine bırakma eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Ailelerin kurulmasını güçleştiren başlık parasının ne alınmasını, ne de verilmesini, artık uygun bulmayan aileler, bunun tamamen ortadan kalması gereken bir uygulama olduğunu düşünmektedirler. Eş seçimi konusunda, erkek çocuğuna kız çocuğuna göre daha fazla serbestlik tanınmaktadır.

Köylerde evlilik öncesinde kız ve erkeğin tanışması ve konuşması hoş karşılanmamakla birlikte, köy içinde evlenecek kişiler, önceden birbirini görme fırsatını bulmaktadırlar. Hatta köyde evlilik öncesi kız ve erkeklerin tanışması ve konuşması geleneksel normlara ters düşen davranışlar olarak görülmesine karşılık, bu durum Karaçavuş köyündeki geleneksel normlara göre benimsenen bir davranış olmaktadır. Köy evlilik öncesi tanışma ve konuşmaya eskisi gibi katı bakmamaktadır.

Karaçavuş köyünde, yakın akrabalarla (özellikle amca çocukları arasında) yapılacak evlilikler hoş karşılanmamaktadır. Bugün ise, akraba evlilikleri ile ilgili benimsenen değerlerin de tamamen değiştiğini, akraba evliliklerinin eskisi gibi tercih edilmediğini söyleyebiliriz.

Geleneksel ilişkilerin göstergesi sayılabileceğimiz, imam nikahı uygulaması ve kanunlar tarafından yapılması zorunlu olarak belirlenen resmî nikâh (yani mendenî nikâh) uygulaması, birlikte çok yaygın bir biçimde yapılmaktadır. Hatta yasal açıdan sakıncalı sayılmasına rağmen, imam nikâhı, resmi nikâhtan önce yapıl-

dığı belirlenmiştir. Bu davranışın benimsenmesi ve uygulanması eskisi gibi yaygın bir biçimde devam etmesi, bu geleneksel tutumun varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Yasal yaşın altında evlenmelerin, günümüzde her iki köyde de ortadan kalkmakta olduğu ve bir çok etkenin (ekonomi, eğitim vb. gibi) evlenme yaşının giderek artmasına yani büyük olmasına neden olduğu belirlenmiştir.

Karaçavuş köyünde, hâlen erkeğin otoritesi devam etmektedir. Aile biçimi, ne olursa olsun, aile otorite bakımından ataerkil bir ilişkiler ağıyla örülmektedir. Yani köyde çekirdek ailedeki otorite örüntüsünde kocanın, geleneksel geniş ailelerde babanın otoritesinin egemen olduğu görülmektedir.

Kırsal kesim ailesinde kadın, erkeğe göre daha alt statüdedir. Daima bir erkeğe bağlıdır. Bu bekârlık yıllarında babası, erkek kardeşleri, evlenince kocası, dul kalırsa da oğlu veya oğulları olmaktadır. Bu bakımdan ataerkil bir örüntünün, geleneksel ilişkileri belirlediğini söylemek pek abartılı olmayacaktır.

Kırsal kesimdeki aile, karşılıklı bir zorunluluklar ağından oluşmaktadır. Bu zorunluluklar yalnız karı-kocanın kendi arasında değil, büyükbabalar, torunlar kız ve erkek yeğenler, halalar, amcalar, teyzeler, dayılar ile yakın veya uzak bütün akrabalar için geçerli olmaktadır. Bu bağlar ilk bakışta, baskıcı, fedakârlık gerektiren ve bireyin hayatına müdahale eden bağlar olarak görülmektedir. Ama, aynı zamanda bireyi destekleyen, onu rahatlatan, ilişkilerinde, bireyi yalnızlıktan kurtaran ve özel menfaatlerin korunması

konusunda garanti oluşturan bir yapıdadır.

Kadın ve erkeğin rollerinde değişimler olmaktadır. Çekirdek ailelerde giderek iş birliğinin arttığı ve erkeklerin az da olsa eşlerine ev işlerinde yardımcı oldukları görülmektedir.

Karaçavuş köyünde aile içinde, çocuğun rol ve statüsü yeniden tanımlanmaktadır. Artık çocuklar, büyüklerin "malı" değil, içinde yaşadığı topluluğun bir parçasıdır. Evlerde "Batı Modeli" eğitim, bir referans biçimi olarak kabul görmekte, anne ve babalar bazen istemeye istemeye, çocukları ile yeni ilişki türleri geliştirmek zorunda kalmaktadırlar. Eğitim sonucunda, yeni bilgilerle donanmış olan çocuk, bu bilgileri onları bilmeyen anne ve babasına öğretmek durumundadır. Ancak yaşlılar geleneksel ilişkilerdeki yeri bakımından, aile içinde, nasihatları ile köyde fikir danışılan ve saygı gösterilen kişi olma özelliklerini muhafaza etmektedirler.

Çocuğa, özellikle erkek çocuğa verilen değer çok fazla olduğu ve bu geleneksel anlayışın devam ettiği görülmektedir. Erkek çocuğunun ekonomik değeri, yanında psikolojik değerinin de çok önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Köyde çocukların eğitimi sürdürmesinde (erkek ve kız çocukların) büyük çaba göstermektedirler. Yalnız Karaçavuş köyünde kız çocuğuna verilen değer çok fazladır. Bu da dinî inançların farklılığından kaynaklanan bir durum olara karşımıza çıkmaktadır.

Karaçavuş köyünde ailenin biyolojik (üreme ve cinsel davranışları düzenleme) işlevi, değişmekle birlikte sürmektedir.

Ekonomik işlev ise, iki yönlü olarak üretim-tüketim biçiminde görülmektedir. Sevgi işlevi, aile-içi ilişkilerde duygusal-lık, romantizm ve nesnel gerçeklik içerisinde olandan daha fazla beklentilere yer vermeyen, bir anlayış içerisinde sürmektedir. Çocuğu toplumsallaştırma işlevi, toplumsal kontrolü elinde bulunduran aile-içerisinde yapılmaktadır. Koruyucu işlev, topluluk dayanışması denilen bir anlayış içerisinde aile ve köy topluluğunun katkılarıyla devam etmektedir. Ancak bu işlevin bir bölümünün, toplumsal güvenlik, sağlık vb. kuruluşla birlikte yürütüldüğü görülmektedir. Boş zamanların değerlendirilmesini, bugün de aile üyelerinin beraberce yürüttüğü görülmekle birlikte; aile tarafından bu işlevin bir kısmı, eğlence kuruluşlarına ve merkezlerine devredilmiştir. Dinî eğitim işlevi de, aile-

nin önemli işlevleri arasındadır. Aile bir kısım dinî bilgiler için, çocuklarını çeşitli kurumlara göndermektedir. Ancak Karacavuş köyünde inanç farklılığından dolayı, bu işlevi tamamen aile üstlenmektedir. Siyasal işlev, ailenin yerine getirdiği bir başka işlevdir. Kitle iletişiminin yaygınlaşması ve eğitim, ailenin bu işlevi yerine getirmesinde yardımcı olmaktadır. Yani köylerdeki aile biçimi ne olursa olsun, gelenek geniş aileye ait ilişkiler biçimi devam etmektedir.

Ailenin değişim içinde olduğu ve eski ile yeni, geleneksel olanla-modern arasındaki çatışmanın, aile içinde devamlı bir mücadele hâline dönüştüğü görülmektedir. Yeni, henüz zafer kazanacak kadar nüfuz sahibi olamamıştır; ama ailenin yapısı ve işlevlerinde biçimsel değişmeyi zorlayacak kadar da güçlü olmuştur.